

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

שנאמרה בסעודה שלישית בעידן רעוא דרעוא בשבת קודש

ב' דשבועות תשב"ב

ביאורים נפלאים בעניני מתן תורה ובמגילת רות

- יציאת מצרים, מתן תורה, וענני הכבוד מיוחדים רק לבני • שלא עשני גוי •
- כפיית ההר כניגית לטובת ישראל • ביאור הזמיר נעשה ונשמע אמרו כאחד •
- אי עדיף להתגבר על נסיונות, או שיהיו בלי נסיה לרע • מתי נעקר יצר הרע •
- מלכם • להתחבר רק עם אנשים מקננים • אמונה ב"ג עקרים במסירת נפש •
- ובלי שום ספק • תכלית עוה"ז שיהיה עולם הנסיון • "נותן" התורה תמיד •

עם תמצית הדרוש

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ח לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת "לשון קדשו"
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040
קונטרס 62

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (בארץ ישראל) 1-718-298-4641

(פון אייראפע 3333419-72-972+)

צו הערך די תורה ס"ג ב' דשבועות תשכ"ב

דרוקט: # → 1422 → 6 → 16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

(36 מינוט) גאנץ קלאָר (עם קצת רעש)

לע"נ האשה הצדיקת לאה ע"ה

בת הצדיק רבי יעקב יהודה זצ"ל לאשכנזין מפרעשבורג
אשת הצדיק המפורסם רבי מרדכי אפרים פישל סופר זצ"ל
(בעמח"ס סופר המלך - מתלמידי החת"ס)
נפטרה ביום ה' סיון תרי"ג לפ"ק

לע"נ הרה"ח החסיד שבכהונה הסתופף בצל רביה"ק זי"ע

הרה"ח ר' משה חיים בן הר"ר ישעיהו הכהן ע"ה רובין

נפטר ביום א' דשבועות תשע"ב לפ"ק

זכות קיום התורה והמצוות וחיווק האמונה הטהורה היוצאים מלימוד דברי תורה של רביה"ק זי"ע
יעמוד לנשמתם בגנוי מרומים שתהא צרורה בצדור החיים, ויושר יליצו בעד יוצ"ח

קושיות ודקדוקים במגילת רות

א קושיא א

יְשָׁלֵם ה' פְּעֻלָּךְ וְתִהְיֶי מְשַׁכְּרֶתְךָ שְׁלֵמָה מֵעַם ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר בָּאת לַחֲסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו. זָאֵגֶט דער מדרש (רות רבה ה, ד) אמר רבי חסא, אֲשֶׁר בָּאת לַחֲסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו. (א) וועל מיר שמועסן היינט [כמה אופנים] צו פֿארענטפערן די קשיא [שהקשו המפרשים], וואָס טוט ער מיר אויף, דער רבי חסא. דאָס זעלבע שטייט דאָך אין פסוק.

ב [קושיא ב - מתוך הדרוש]

[וְתֹאמַר רות אַל תִּפְנְעִי בִּי לְעֹבֵד לְשׁוֹב מֵאֶתְרֶיךָ כִּי אֵל אֲשֶׁר תִּלְכִּי אֵלַי וּבְאִשְׁרֵי תִלְנִי אֵלַי עִמָּךְ עַמִּי וְאַל תִּקְנֶה אֶלְכִּי. פִּירש רש"י, מכאן אמרו ר"ל גר שבא להתגייר מודיעים לו מקצת עונשים, שאם בא לחזור בו יחזור, שמתוך דברים של רות אתה למד שאמרה לה נעמי "אסור לנו לצאת חוץ לתחום בשבת", אמרה לה אֲשֶׁר תִּלְכִּי אֵלַי וכו', עִמָּנוּ מוֹבְדִלִים מִשָּׂאֵר עַמִּים בְּתִרְיָג מִצּוֹת, עִמָּךְ עַמִּי, אסור לנו עבודת כוכבים, אֶלְכֶיךָ אֶלְכִּי וכו', עב"ד רש"י. - והוא מדברי הגמרא (יבמות מז:): שאמרה נעמי לרות מפקדינן תר"ג מִצּוֹת, והשיבה רות עִמָּךְ עַמִּי, אמרה נעמי אסיר לן עבודת כוכבים, השיבה רות וְאַל תִּקְנֶה אֶלְכִּי. (ב) והקשו המפרשים על זה (עיין ר"ף בעין יעקב) הלא אסור ע"ז הוא בכלל התר"ג מִצּוֹת, ומאחר שכבר השיבה רות עִמָּךְ עַמִּי, וקיבלה לשמור תר"ג מִצּוֹת, לאיזה צורך הוסיפה נעמי עוד כי אסיר לן עבודה זרה, עד שהשיבה וְאַל תִּקְנֶה אֶלְכִּי, שמקבלת גם זאת במיוחד]. (הקושיא בלשון רבינו לקמן אות נד)

ג

קושיות ודקדוקים בעניני מתן תורה

קושיא ג

(ג) דער טאַטע זכרוננו לברכה ברענגט אין קדושת יום טוב (פרשת יתרו), ברענגט ער אַ מדרש [פליאה], כְּשִׁשְׁמַע מִשָּׁה רַבִּינוּ אָנְכִּי [ה' אֱלֹקֶיךָ] אמר בְּרוּךְ שְׁלֹא עָשִׂי גוֹי [וצ"ב].

ד קושיא ד

בישמו משה מביא מדרש, שנעקר יצר הרע בשעה שאמרו "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", וקשה מגמרא ותוספות מסכת שבת דגם לאחר נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע כפו ההר כגיית שמא יחזרו בהם, ומוכח דעריין היה להם יצר הרע אין ישמח משה (פרשת יתרו) ברענגט ער אַ מדרש, בשעה שאמרו ישראל נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, נַעֲקֶר יֵצֶר הָרַע מִלִּפְנֵי. (ד) לכאורה [בגמרא] זעט דאָךְ עפעס אויס פֿאַרקערט [שלא נעקר באמירת נעשה ונשמע]. ס'שטייט דאָךְ [בתוספות], לעולם ס'איז דאָךְ געווען כפיית הר כגיית [ואמר הקב"ה אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם] (שבת פח.), פֿרעגט דאָךְ תוספות (ד"ה כפה) זיי האָבן דאָךְ געזאָגט נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע [מִרְצוֹנָם הַטּוֹב, וְלִמָּה הָיוּ צָרִיכִים לַכְפִּיית הָהָר]. [ותירצו התוספות, שהיה חשש] שמא כשראו האש הגדולה איז חזרו [ולכך הוצרך לכפות עליהם ההר, שלא יוכלו לחזור]. און ס'איז דאָ נאָךְ אויף דעם פֿאַרשידענע תירוצים [למה הוצרכו לכפיית ההר]. (ולקמן אות מז יבואר עוד תירוץ לדרכינו).

[ולדברי המדרש שבישמח משה] אַז זיי האָבן נישט געהאַט שוין קיין יצר הרע דעמאָלטס [משעה שאמרו נעשה ונשמע], נו וויאָזוי איז געווען [החשש שמפחד אש הגדולה] חזרו, וויאָזוי איז דאָס עפעס געווען חזרו בהם אַז ס'איז געווען נעקר יצר הרע.

ה קושיא ה

וכן יש סתירה לזה מהמדרש דרך בשעת אמירת ב' דברות ראשונות, כששמעו מפי הקב"ה בעצמו, או נעקר היצר"ר

(ה) און דערנאָך איז דאָך עס עפעס פאַרקערט פונעם מדרש.

אין מדרש שטייט - אויף עטליכע פלעצער שטייט עס, אין שיר השירים (רבה א, טו) און ילקוט (שה"ש רמז תתקפא) - [על הפסוק] 'שְׁקִנִי מְנַשְׁקוֹת פִּיהוּ'. דעמאָלטס ווען דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט אָנְכִי וְלֹא יִהְיֶה לִּי, נַעֲקָר יצר הרע מלְפָנָם. און דערנאָך האָבן זיי געזאָגט דָּבָר אֲתָה עֲמָנוּ וְנִשְׁמָעָה, און זיי האָבן געהערט פון משה רבינו, איז צוריקגעקומען דער יצר הרע למקומו. - ווען זיי האָבן געהערט פון הקב"ה אַלִיין, דעס האָט פון זיי אַראָפּגענומען דעם יצר הרע.

האָבן אידן געזאָגט הלואי זאָל מיר צוריקקומען צום פריעריגן, 'שְׁקִנִי מְנַשְׁקוֹת פִּיהוּ'. האָט מען זיי געענטפערט פֶּכַר עֲבָרָה הִשָּׁעָה, דאָס קען שוין נישט זיין, נאָר לעתיד וועט זיין וְהִסְרִיתִי לָב הָאֶבֶן מִבִּשְׂרָכָם. [עד כאן המדרש].

על כל פנים איז דאָך עס נישט געווען [עקירת היצר הרע, פון פריער] ביי "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", נאָר הערשט [שפעטער] ביי "אָנְכִי וְלֹא יִהְיֶה לִּי" [אצל אמירת עשרת הדברות], און אויך נאָר 'וּלִילָאֲנִי' זיי האָבן געהערט פון הקב"ה [כב' דברות ראשונות], און 'אָזוּי ווִי' זיי האָבן געהערט דערנאָך [שאר הדברות] פון משה רבינו איז שוין דאָס נישט געווען [אלא שְׁחָזַר יצר הרע למקומו].

איז דאָך עס לכאורה סותר דעם מדרש [המובא בישמח משה] בשעה שאמרו ישראל "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" נעקר יצר הרע מלפנים.

ו

קושיא ו

בפרשת דרכים מקשה על סתירת המדרשים כמעט שלא נתן הקב"ה התורה על הרי תבור וכרמל דבגמרא מגילה ובמדרש הטעם: שהם בעלי מומים מפני שהם "גבוהים"

לאָמיר זען. ס'שטייט דאָך אין די גמרא^א און אין מדרש (במדב"ר יג, ג), דרש בר קפרא [מאי דכתיב] לְמָה תִּרְצְדוֹן הָרִים גְּבָנִים, [ווייל] ווען מ'האָט געוואָלט געבן די תורה הקדושה, זענען געקומען די אַלע הויכע בערג, הָר תָּבוֹר וְכַרְמֶל זענען געקומען, [ובקשו] מ'זאָל אויף זיי געבן די תורה הקדושה, האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט כָּלֶם בְּעָלֵי מוֹמִין אֲתֵם.

אין די גמרא שטייט [הטעם] ווייל זיי זענען גבוהים, מאָן דִּיהִיר הוּא בְּעַל מוֹם.

^א במדרש, רבי נחמיה אמר בשעה ששמעו ישראל לא יִהְיֶה לִי, נעקר מלפנים יצר הרע, באו אצל משה אמרו לו משה רבינו תעשה אֶת פְּרוֹצְבִּין שליח בינותינו, שנאמר (יחזקאל טו) דָּבָר אֲתָה עֲמָנוּ וְנִשְׁמָעָה [וכתיב] [וואתחנן ה, כב] וְעָתָה לְמָה נָמוּת, ומה הִנֵּה יש באבידה שלנו, מיד חזר יצר הרע למקומו, חזרו על משה ואמרו לו משה רבינו לוויא יגלה לנו פעם שני, הלואי יִשְׁקִנִי מְנַשְׁקוֹת פִּיהוּ, אמר להם אין זו עכשיו, אבל לעתיד לבא הוא, דכתיב [יחזקאל לו, כו] וְהִסְרִיתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבִּשְׂרָכָם.

^ב בגמרא (מגילה כט). דרש בר קפרא, מאי דכתיב (תהלים סח, יז) לְמָה תִּרְצְדוֹן הָרִים גְּבָנִים, יצתה בת קול ואמרה להם: למה תרצו דין עם סיני, כולכם בעלי מומים אתם אצל סיני. כתיב הכא גְּבָנִים, וכתיב התם [ויקרא כא, כ] או גִּבֵּן או דק. אמר רב אשי, שמע מינה האי מאן דיהיר בעל מום הוא.

ובמדרש ויחי הטעם: מפני שעבדו עבודה זרה על ראשהם

אין פרשת דרכים (דרוש יד) פרעגט ער אַ סתירה, אין מדרש רבה פרשת ויחי שטייט, הָרִים גְּבָנִים, [אמר הקב"ה] על כולכם איז געווען עבודה זרה [על ראשיכם, אבל סיני שלא נעשה עבודת כוכבים עליו, הָהָר חָמַד אֱלָקִים לְשִׁבְתּוֹ]. זעט מען דאָס איז עס געווען [הטעם שנפסלו שאר ההרים].

ומסיק הפרשת דרכים ליישב לפי דרכו דשני הטעמים אחד הם, והעיקר משום שהיה עליהם ע"ז

נאָר דער פרשת דרכים זאָגט ס'איז איינס¹.

נאָר אָבער על כל פנים איז דאָך דער טעם וועגן דעם, ווייל ס'איז געווען אויף זיי עבודה זרה. [ולהלן (אות יד) יבואר הטעם בשם המפרשים, למה נפסלו עבור זה].

ז

אולם בילקוט מובא עוד בלשון אחר: דכששמעו ההרים שאמר אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אמרו לא עסק אלא עם מי שהוציא ממצרים

ו) נאָר אין ילקוט שמעוני², אין ילקוט שטייט דער מדרש אויף אַן אנדער לשון. ווען דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט אָנכי וְלֹא יִהְיֶה לִּי, זענען געקומען אלע הרים, זה אמר אָני נִקְרָאתִי וזה אמר אָני נִקְרָאתִי, מ'זאָל אויף מיר געבן, וכששמעו זיי האָבן געהערט אַז דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אמרו אין לו עסק אלא עם "יוצאי מצרים", זענען זיי חזרו ועמדו במקומם געווען, זענען זיי צוריקגעגאנגען. [וצ"ב לקשר טעם זה עם שאר האגדות הנזכרים, דטעם שלא ניתנה עליהם הוא משום שהיה עליהם ע"ז].

ח

קושיא ז

גם צ"ב בדורא גס מעיקרא לא היתה כוונת ההרים שיתנו התורה "להם" אלא שיתנוהו "על גביהם", ואם כן אינו מוכן למה חזרו בהם כששמעו שְׁעָסְקוּ הוּא עִם "יוצאי מצרים" ולא בהם?

ז) לכאורה איז דאָך אַ פלא [למה עמדו במקומם כששמעו שאמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים, הלא גם מעיקרא] זענען זיי דען געקומען מ'זאָל [פאר] "זיי" געבן די תורה, זיי זענען [דאָך] נישט קיין בעלי בחירה, פאר די 'הרים' זאָל מען געבן די תורה?, ביי זיי איז דאָך נישטאָ דאָס מציאות די אַלע ענינים [של הדברות והמצוות].

אפילו פאר די 'מלאכים' האָט ער [משה רבינו] דאָך דאָס געענטפערט (שבת פט.), כלום יצר הרע [יש ביניכם], כלום גניבה וגזילה יש בכם, רציחה, ניאוף, די אַלע זאָכן איז דאָך ביי זיי נישטאָ, כלום משא ומתן יש ביניכם.

² במדרש רבה (ויחי זט, א) לָמָּה תִּרְצְדוּן הָרִים גְּבָנִים, רבי יוסי הגלילי פתר קרא בהרים, בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה בסיני, היו ההרים רצים ומְרַצְּנִים אלו עם אלו, זה אומר עָלֵי התורה ניתנת וזה אומר עָלֵי התורה ניתנת, תָּבוֹר בא מִבֵּית אֱלִים וְכָרְמֵל מֵאֶסְפָּנְיָא וכו', זה אומר אני נקראתי וזה אומר אני נקראתי, אמר הקב"ה לָמָּה תִּרְצְדוּן הָרִים וגו' [הגם אתם] כולכם הָרִים, אלא [מכל מקום אתם] כולכם גְּבָנִים [בעלי מומים], הִיךְ מַה דָּאת אָמַר או גְּבָן או דָּק, כולכם נִעְשֶׂה עבודת כוכבים על ראשיכם, אבל סיני שלא נִעְשֶׂה עבודת כוכבים עליו, וְיָרַד ה' עַל הָרִי סִינִי.

¹ עיין שם שהאריך וסיים וזה לשונו: הכלל העולה, דכל האגדות סבירא להו דמה שנפסלו תבור וכרמל הוא מפני גבהותם, אלא דהאגדה דפרשת ויחי סבירא לה דמה שנפסלו מפני גבהותם הוא מפני שהגבהות הוא אות ומופת להיות שם לתא דעבודה זרה, ושאר האגדות סוברים דמה שנפסלו מצד גבהותם הוא כדי ללמד דעת את האדם שהקב"ה מחבב מדת הענוה.

³ בילקוט שמעוני (יתרו, רפז). כשעמד הקב"ה ואמר אנכי ה' אלקיך, היו ההרים והגבעות מתרגשין, ובא תבור וחרמון מבית אלים וכרמל מאספניא וכו', זה אומר אני נקראתי וזה אומר אני נקראתי, וכיון ששמעו מפיו אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עמד כל אחד ואחד במקומו ואמר לא עסק אלא עם מי שהוציא ממצרים.

קען מען דען זאָגן ביי די הרים, מ'זאָל [פאַר] "זיי" געבן?

[אלא מאי] זיי זענען דאָך נאָר געקומען מ'זאָל "אויף" זיי געבן, זיי האָבן געוואָלט האָבן די זכיה אַז מ'זאָל אויף "זיי" געבן די תורה הקדושה. [אם כן] איז דאָך נישט קיין נפקא מינה צי ס'איז [העסק] מיט "יוצאי מצרים", אפילו די וואָס נישט, קאָן מען נאָך אַלץ געבן אויף זיי. פאַרוואָס ווען זיי האָבן געהערט [שמעתסק עם] "יוצאי מצרים", זענען זיי שוין צוריקגעגאנגען, האָבן זיי געזען [אַז] מ'וועט דאָס נישט געבן אויף זיי. ס'איז דאָך אַ פלא.

ט

[קושיא ח - מתוך הדרוש]

דיוק הישמח משה על לשון הפייטן, נעשה ונשמע אמרו כאחד, "ופתחו" וענו ה' אחד (ח) ובומירות לשבת (זמר יום שבתון), ובאו כולם בקרית יחד, נעשה ונשמע אמרו כאחד, ופתחו וענו ה' אחד. ודקדק ק"ו וללה"ה בישמח משה (פ') תרו עה"פ אתם ראיתם, דרך החמישי, ד"ה ועפ"ז יתבאר (החרוז) על תיבת "ופתחו", דאין לו ביאורו.

,

קושיא ט

לאמיר זען דאָס ענין.

קושיית הראשונים למה אמר אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא אמר אשר בראתיך, וכדומה (ט) לעולם, ס'איז שוין ידוע די קשיא, זיי פרעגן דאָך אַלע, רבי יהודה הלוי האָט געפרעגט די קשיא פון אבן עזרא, וואָס דאַרף מען צו זאָגן, מ'האָט געזאָגט אָנכי ה' אַלְקִיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וואָס זאָגט מען נישט "אֲשֶׁר בְּרָאתִיךָ", "אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ" האָט ער באשאפן, וואָס זאָגט ער אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם?

יא

ביאורי הקושיות

הקדמה לביאור קושיא ט

בחיד"א מביא מקדמונים, דלכן צוה הקב"ה לעשות זכר רק לענני הכבוד ולא למן ובאר, כי ענני הכבוד היה מיוחד לישראל לבד, והערב רב לא נהנו מזה

נאָר וואָס'זשע דען, מ'געפינט נאָך מער, דער חיד"א (ראש דוד פרשת אמור) ברענגט אַראָפּ פון די פריערדיגע, פון די קדמונים.

דער בורא כל עולמים אין די מדבר [האָט געגעבן שלשה מתנות טובות], ס'איז געווען דער מן, און בָּאָר, און די עֲנַנֵי הַכְּבוֹד, און מ'האָט נישט געהייסן איבערלאָזן קיין זָכָר [לדורות] נאָר אויף די ענני הכבוד, [שצוה הקב"ה מצות] סוכה. סוכה איז [לְזָכָר] אויף די ענני הכבוד. און אויפ'ן מן און אויפ'ן בָּאָר האָט מען נישט געמאַכט גאָרנישט, ס'איז נישטאָ אויף דעם קיין שום סימן נישט, [והקשו הקדמונים להבין טעם הדבר].

ברענגט ער [החיד"א] פון די פריערדיגע נאָך, [דהטעם הוא] פאַרדעם, ווייל דער מן מיטן בָּאָר, פון דעם האָבן נהנה געווען דאָס 'ערב רב' אויך, גלייך מיט אידן. אָבער אין די ענני הכבוד זענען נישט געווען נאָר אידן, דאָס ערב רב זענען נישט געווען (כדאיאא בזה"ק תשא קצא:).

¹ באבן עזרא (יתרו כ, א). שאלני רבי יהודה הלוי מנוחתו כבוד, למה הזכיר אנכי ה' אלקיך "אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ולא אמר "שעשיתי שמים וארץ", ו"אני עשיתיך" וכו'. [וכן הוא בחזקוני ובכלי יקר שם].

איבערדעם האָט מען אויף 'דעם' [ענני הכבוד] געהייסן מאַכן, ווייל ס'איז מיוחד נאָר פאַר אידן, נישט פאַר'ן ערב רב. און 'יענעס' [מן ובאר] איז געווען בשותפות מיט'ן ערב רב, האָט מען גאָרנישט געהייסן מאַכן. (ועיין בני יששכר תשרי י, טו).

יב

וצ"ב דסוף סוף מאחר שגם המן והבאר היו טובות לישראל, מה איכפת לן שגם הערב רב נהנו מזה?

לכאורה וואָס איז דען אַ פעלער אַז זיי [הערב רב] האָבן אויך געהאַט [מן ובאר], אָבער אַ נס [וטובה לישראל] איז דאָך עס פונעם בורא כל עולמים, אַ פֿלאַ, אָבער אַ טובה גדולה איז דאָך דער מן און דער באַר, ס'איז דאָך געווען דאָס 'חיות' פאַר אידן געווען [שחייו מזה במדבר], נו הכלל 'אַז יענער האָט אויכעט' נו פאַרדעם האָט עס שוין נישט דעס חשיבות?

יג

ואפ"ל ע"פ דברי מפרשי המדרש בטעם שנפסלו ההרים למתן תורה עבור הע"ז שהיה עליהם, כדי שלא יהיה פתחון פה למזעים לומר שהיה להע"ז חלק בזה

נאָר ס'איז עפעס אַ בחינה, טאַקע דאָס זעלבע [בחינה כבמדרש פרשת ויחי (דלעיל אות ו) שאמר הקב"ה לההרים, על כולכם נעשה עבודה זרה על ראשיכם].

זיי פלאַגן זיך דאָ דער נזר הקודש און די מפרשים [בטעם שנפסלו ההרים לקבלת התורה], ווייל מ'האָט אַרױפגעלייגט - אַן עבודה זרה איז געווען געלעגן אַמאָל אויף די בערג - זענען זיי שוין פסול געוואָרן צו מתן תורה ? !

לכאורה אַ מחובר ווערט דאָך נישט נאָסר ? [כדילפינן במשנה (ע"ז מה) מפסוק (דברים יב, ב) אַבד תאבדון וגו' את] אַלֵּהֶיָּהֶם "עַל הַהָרִים", ולא "הַהָרִים" [קרויים] אַלֵּהֶיָּהֶם'. [וילפינן מזה כי] אֵין [דין] 'נַעֲבֹד' במחובר. [ואם כן למה נפסלו ההרים לקבלת התורה].

זאָגט ער קודם [הנזר הקודש בשם היפה תואר] טעם אחד ווייל ס'איז אַ גנאי [שתשרה שכינה במקום שנעשה עבודת אלילים].

און דערנאָך זאָגט ער [בשמו טעם שני], וויל ער זאָגן פשט, ווייל ווען אלמלי אַז מ'העט געווען געגעבן [התורה עליהם], ס'העט געווען די גרויסע השראת השכינה אויף די בערג, העטן זיך נאָך געקענט טרעפן אַזעלכע וואָס זיי העטן גיווען געזאָגט אַז דער כח פון די עבודה זרה האָט דאָס געברענגט, די השראת השכינה [שבמתן תורה]. איבערדעם זענען זיי געווען דעמאָלטס פסול, מ'האָט נישט געוואָלט [שתנתן התורה] אויף אַזאָ פלאַץ וואָס ס'האָט עפעס אַ יד [פון] 'זיי' אויכעט.

יד

ולכן נמי עושין זכר רק להטובות שהיו אצל ישראל לבר ולא אצל הערב רב, שלא יהיה מקום למעות ולומר שגם עבור הערב רב נעשו טובות, וחלילה שוא עבור אלקים

דאָס זעלבע איז אויך כעין זה, [אַז] איבערדעם האָט אונז דער בורא כל עולמים נישט געהייסן מאַכן אַזא שטאַרקן יום טוב, אַ זָכר, אויף די נסים [של מן ובאר] וואָס

¹ פרש"י (ע"ז מה. ד"ה רבי יוסי), הרי המקרא מלמדנו שהמחובר אינו נאסר, שנאמר אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים וגו', ומה תאבדו, את אלהיהם על ההרים. משמע צלמים ופסיליהם ש"על ההרים" קרויים אלהיהם, ולא "ההרים" קרויים אלהיהם.

² בנזר הקודש [בשם יפה תואר] (כ"ר צט, א). נעשית ע"א וכו' ע"י שהם גבוהים, אבל סיני שהוא נמוך לא נעשה בו ע"א כאמרו אלהיהם על "ההרים הרמים". ואע"ג דקרקע עולם אינה נאסרת, לענין שכינה גנאי הדבר שתשרה במקום שנעשה עבודת אלילים. או, לפי שלא יטעו על ע"א לומר שמשפּע הע"א שָׁרְתָה שם שכינה.

ס'איז געווען פאַר'ן ערב רב אויכעט, [שאם היו עושין זכר לזה] 'קען מען שוין זאגן' חלילה ש'אז עבד אַלְקִים (מלאכי ג, יד), וואָרן דאָס נס האָבן געהאַט אפילו דאָס ערב רב וואָס זיי האָבן געמאַכט דאָס עגל האָבן אויך די זעלבע געהאַט [שגם להם נעשו נסים אלו, ואם כן יאמרו ש'אז עבד אַלְקִים, שאין מרויחין מעבודת השי"ת].

איבערדעם האָט מען געזוכט אַ זיכר נאָר צו מאַכן [אויף] אַזעלעכן [וואָס] מ'זאָל נישט 'קענען זאָגן' [כך, נאָר] מ'זאָל וויסן אַז דאָס איז עס! מ'זאָל עפעס אויפטון פאַר כבוד שמים! מ'זאָל וויסן אַז נאָר דער 'קיום התורה' און 'דביקות אין הקדוש ברוך הוא', דעם ברענגט אַלעס [גוטס].

טו

ביאור קושיא ט

ולכן לא אמר אנכי ה"א אשר "בראתיך", יען כי בענין הבריה נכלל גם הסטרא אחרא, ולא רצו שיהיה יחוד שם שמים נתלה בענין שגם הם כוללים בו, כדי שלא יהיה פתחון פה ומקום לטעות

דאָס איז די זעלבע בחינה כעין זה, [דאם היה אומר אנכי ה' אלקיך] "אשר בראתיך", [אז יש פתחון פה לומר] דער בורא כל עולמים האָט דאָך באַשאַפן 'אַלעס', אפילו די סטרא אחרא. נאָר ס'איז אויף אַן אַנדערן אופן, ס'גייט שוין דורך אַ שליח. אָבער אַלץ איז דאָך עס [בריה ממנו ית"ש], שתי רשויות איז נישטאָ, אַלעס איז אַ "בריה" פונעם בורא כל עולמים.

טז

אזוי ווי די גמרא (עבודה זרה נד:נה.) ברענגט דאָך טאַקע^ט, דער 'מין' [פלוספוס אחד] האָט דאָך געפרעגט [מרבן גמליאל, אויף] די עבודה זרה, פאַרוואָס האָט עס דער בורא כל עולמים באַשאַפן, פאַרוואָס איז ער זיי נישט מבטל, האָט ער אים געענטפערט ס'איז אַ צורך לעולם [אילו לדבר שאין העולם צריך לו היו עובדין, הרי הוא מבטלה, הרי הן עובדין לחמה וללבנה לכוכבים ולמזלות לאפיקים ולגאיות, וכי יאבד עולמו מפני שוטים].

האָט ער אים געפרעגט [זונין מן רבי עקיבא] ס'איז דאָך דאָ וואָס ווייזן נסים [שהולכים אליהם חולים והם מתרפאין], האָט ער [רבי עקיבא] קודם געזאָגט [אז] דעמאָלטס האָט זיך אַזוי 'געטראָפן' [שהלכו אליה בו בזמן שבלא"ה היה צריך להתרפאות, לפי שכל מחלה יש לה זמן שצריך לצאת כדאמר רבי יוחנן על הפסוק (דברים כח, נט) וְחָלִים רָעִים וְנֶאֱמָנִים], נאמנים בשליחותן [שמקיימים השבועה לצאת בזמנם], ס'איז נישט קיין נסים.

האָט ער אים ווייטער געפרעגט, ס'איז דאָך אָבער דאָ א מין עבודה זרה, מ'זעט דאָך אָבער, מ'האָט אים געזאָגט אויסדריקלעך פאַראויס, [דאיתחזי להו הע"ז בחלמא ואמר להו] אַז מ'וועט שחט'ן צו די עבודה זרה [יבא מטר], און מ'האָט אַזוי געטוהן און ס'איז געקומען רעגן, מ'קען נישט מכחיש זיין.

דערנאָך האָט ער אים שוין געענטפערט, הָבָא לְטִמְאָ פוּתְחִין לוֹ, דער בורא כל עולמים האָט געגעבן כח אַז זיי קענען, פאַר נסיונות [וועגן, כדכתיב] פִּי מְנַסֶּה ה' אַלְקִיכֶם אֶתְכֶם (ראה יג, ד). [עד כאן הגמרא].

^ט הגמרא מביא שם מכמה תנאים ואמוראים לפי סדר הדורות ששאלו קושיות אודות שרואים כוחות של עבודה זרה, ודחו אותם ולא השיבו להם התירץ הנכון, עד שלבסוף הוכרחו לגלות כי הבא לטמא פותחין ולכן נמסר כח להסטרא אחרא, כדי להגדיל הנסיון.

[וקשה על זה, כן] לכאורה האט ער [רבי עקיבא] דאָך געוואוסט פון דעם 'פריער אריבער' [שמן השמים נמסר כח גם לע"ז כדי לנסות את ישראל], האט ער דאָך אים געקענט 'באלד' ענטפערן 'דעם' תירוק.

נאָר ווילאנג ס'איז מעגליך געווען אז ער זאל אים דאָס מכחיש זיין, האט ער געוואלט מכחיש זיין 'די' נסים. די נסים וואָס ס'גייט דורך די עבודה זרה, האט ער פרובירט מכחיש זיין. ס'איז אַלץ קראַנטער צו דער אמונה [האמיתית, אז] מ'זאל אין דעם [בנסי הע"ז] נישט גלייבן, מ'זאל נישט 'דערציילן' חלילה קיין נסים פון דעם וואָס ס'איז היפוך פונעם רצון הבורא ברוך הוא.

נאָר [ווען] ער האט שוין נישט געהאט קיין ברירה, האט ער אים מגלה געווען דעם אמת, הבא לטמא פותחין לו, אז ס'איז פאָרהאַנדן אַזוינס, אז ס'איז דאָ אַזוינס, מ'האט עס געשריבן אין די תורה [כי מנסה ה' אלקיכם אֶתְכֶם], אויף נסיונות. אָבער מ'זוכט עס נישט [לגלות להמון עם, כשאין צורך בדבר].

[אבל עכ"פ רואין מזה שסוף סוף גם הצלחת הע"ז והסט"א הוא רק מן השמים ע"י השי"ת, רק שהוא בהתלבשות שלוחים מהסטרא אחרא וגונדא דידהו].

יז

ממילא על כל פנים איז דאָך אויף די "בריאה" [אם היה אומר אֶשֶׁר בְּרֵאתִיךָ, יש פתחון פה לטועים, אז] די וואָס 'זיי פאַרשטייען נישט', 'קִצְיָרִי הַבְּנָה' וועלן זאָגן אז דאָס איז [גם כן 'בריאה'], אז 'אלעס' איז אַ בריאה [גם כוחות הטומאה].

[וממילא] אז מ'וועט אויף דעם אַרויף מקבל זיין "יחוד השם" ברוך הוא, דורך די "בריאה", וועט מען זאָגן 'יענץ' איז אויך אַזאַ בריאה פונקט ווי 'דעס', קאָנען חלילה אידן נמשך ווערן נאָך דעם וואָס ס'טויג נישט, דער בורא כל עולמים האט דאָך 'אלעס' באַשאַפן. - וועגן על כל פנים אַזאַ מאָדע דרך [לא רצה הקב"ה לומר אשר "בראתיך"].

יח

ווארן דאָס איז נאָך אַרגער ווי דעס [מתנת מן ובארן] וואָס זיי [אידן] זענען מיוחד [צוזאַמען] מיטן 'ערב רב', [שהם עכ"פ היו גרים גרורים והיה להם דין ישראל, ועם כל זה] האט מען שוין נישט געוואלט מאַכן [זכר לזה]. און [מכל שכן בלשון בריאה] דעס איז דאָך מיוחד טאַקע פאַר די 'גאַנצע וועלט', פאַר "אַלע כוחות הטומאה" [שבתוכם הם הגוים וסט"א והקליפות ממש], אַלע כוחות הטומאה האט דאָך דער בורא כל עולמים באַשאַפן [ואם כן בודאי שבשעת מתן תורה אין להזכיר לשון שבח הכולל גם אותם].

יט

[ועצם הדבר מה שהבוכ"ע ברא גם כוחות הטומאה] דאָס פאַרשטיי מיר דאָך אונז נישט, ס'האט אַזוי געברויכט צו זיין אויף דער וועלט.

ס'איז אַן עולם הנסיון, און דאָס איז דער גאַנצע תכלית, אז אַ איד זאל זיך מתאמץ זיין, און מ'זאל זיך מתגבר זיין אויף די כוחות הטומאה. ס'האט אַלעס געמוזט זיין.

' עיין בס"ג פרשת בהעלותך ופרשת שלח תשכ"ז (לשון קדשו אות כ להלן), ובקונטרס על הגאולה ועל התמורה מסימן יד והלאה, שמבאר רבינו באורך ביאור הגמרא דע"ז וענין הנסים והצלחות שנעשים לפעמים לע"ז ושאין מגלין זאת רק בהכרח, כדי שלא ימשכו אחריהם.

כ

אָבער יהיה איך שיהיה, אָבער אַז מ'זאָל אָנהענגען אין 'דעם' דעם "קבלת עול מלכות שמים", אויף אַזאַ זאַך וואָס ס'איז עפעס משותף, וואָס ס'ליגט דערינען [אויך דין אלע כחות הטמאה, האט מען נישט געוואלט אויף דעם אופן געבן די תורה הקדושה.

כא

משא"כ באמירת אשר "הוצאתיך מארץ מצרים", בזה נכללו רק בני ישראל לבד, ודרך הם נקרא יציאתם ממצרים על שם הקב"ה עצמו. כי יציאת הערב רב נקרא על שם משה לבד

נָאֵר אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אֵין 'דַּעַם' [יציאת מצרים ע"י הקב"ה] זענען מיוחד
טאקע 'נאר' אידן.

אפילו דאָס ערב רב אליין [שיצאו גם כן ממצרים], זענען דאָך אויך 'אליין' געגאנגען [מעצמם, בלא ציווי מפורש מהקב"ה], 'משה' האָט זיי אַרויסגענומען, [ונכמו שאמר לו הקב"ה עליהם] עמך ולא עמי, [כדכתיב] (תשא לב, ז) לך רד כי שחת "עמך" ולא 'עמי'.

כב

ומה שבאמת לא היה ציווי מפורש על יציאת הערב רב, אף שבדואי היה זה ע"פ רצון הקב"ה, הוא גם כן מטעם זה, כדי שהנם רציצות מצרים יהיה מיוחד רק לבני ישראל לבד, ולא ישעו לילך בדרך הערב רב

אפשר טאַקע פאַרדעם [היה לקיחת הערב רב למדבר, על ידי משה דייקא ולא ע"י הקב"ה], דער בורא כל עולמים האָט עס אַזוי געוויזן [שבאמת היה גם רצונו כן], מסתמא ווען משה רבינו האָט עס געטוהן האָט עס טאַקע געברויכט צו זיין [כך, והיה בהסכמת ורצון הקב"ה], נאָר אַז ס'זאָל נישט הייסן אַז ס'איז פונעם בורא כל עולמים, אַז מ'זאָל זיך נישט טועה זיין אַז דאָס איז אויך 'עפעס', עפעס אַזאַ מין 'אידיך', כדי מ'זאָל נישט גיין אין זייערע דרכים, [על כן הגם] ס'האָט אַזוי געברויכט צו זיין, אָבער דאָס איז נאָר מקויים געוואָרן דורך משה רבינו'ן אליין, נישט [בציווי מפורש מן] הקדוש ברוך הוא.

כג

יהיה איך שיהיה, [מה-דאך מן ווארן] אַז ס'איז משותף מיטן ערב רב ברויך מען טאקע נישט צו מאַכן [שום זָכר על זה], על אחת כמה וכמה די "בריאה", די גאָנצע בריאה איז דאָך משותף, מיט אַלע כוחות הטומאה, [לכן לא רצו להזכיר לשון כזה בדיבור דאנכי שהוא יחוד השם וקבלת עול מלכות שמים].

דער בורא כל עולמים - זעט אויס - האָט געוואָלט, [אז] די קבלת עול מלכות שמים זאָל גיין מיט אַזאַ בחינה וואָס ס'איז "מיוחד", מיוחד נאָר פאַר די ששים רבוא מישראל וואָס זיי האבן געזאגט "נעשה ונשמע" אַמרו כאַחד.

כז

נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע אָמְרוּ בְּאַחַד, וּפָתְחוּ וְעָנוּ ה' אֶחָד

דאָס קען זיין איז דער פשט אין דעם זָמֶר (יום שבתון) וואָס ס'שטייט: וּבָאוּ כֻלָּם
בְּכִרְיִת יֶחֶד, נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע אִמְרוּ כֶּאֱחָד, וּפְתָחוּ וְעֲנֵה ה' אֶחָד.

[קושיא ח]

אין ישמח משה פרעגט ער וואָס איז דער "פֿתָחוּ" זַענען, זיי האָבן "אַנגעהויבן",
[דהלשון איז לו ביאור].

^א כתיב (תשא לב, ז) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ רַד כִּי שַׁחַת עֲמָךְ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. ופירש רש"י, שַׁחַת "העם" אלא נאמר אלא "עמך", ערב רב שקבלת מעצמך וגִּירְתָּם ולא נמלכת בי, ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה, הם שחתו והשחיתו, עכ"ל. [ועי' שמור"ר מא, ז].

כה

[ביאור קושיא ח]

לשון "ופתחו" וענו, הכוונה על דיבור "הראשון" שנאמר בלשון כזה הכולל רק את בני ישראל שאמרו כאחד "נעשה ונשמע"
נאָר דאָס איז דער פשט.

נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע אִמְרוּ כָאֶחָד, און ווען אידן [בלבד] האָבן געזאָגט נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע [ולא הערב רב], "ופתחו" וְעָנוּ [ה' אָחָד], איבערדעם האָט מען "אַנגעהויבן" [בדיבור הראשון] דער אָשר הוצאתיך מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, מ'האָט אַרויסגעצויגן נאָר אידן בשליחות מפורש מהקב"ה בעצמו, ולא הערב רב שהלכו מעצמם וע"י משה].

כו

יציאת מצרים ומתן תורה תלויים זה בזה, כי תכלית היציאה היה רק עבור מתן תורה. [וזהו סמיכות "נעשה ונשמע" אמרו כאחד, שהוא מתן תורה, אל "ופתחו וענו ה' אחד", שהוא יציאת מצרים, דקאי על דיבור הראשון "אשר הוצאתיך"]
דאָס [מתן תורה] איז [דאָך] געווען דער תכלית פון יציאת מצרים. [כדכתיב] (שמות ג, יב) בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה, האָט מען געזאָגט "פאָראַויס" [קודם יציאת מצרים, שנאולתם הוא רק] אויף דעם אַרְוִיף וואָס זיי האָבן זיך מקבל געוועזן [במחשבתם בעודם במצרים] זיי זאלן מקבל זיין די תורה הקדושה [לאחר שִׁיִּצְאוּ מִשָּׁם], אַזוי ווי ס'שטייט אין ייטב לב [פ' ויחי ד"ה ויברכם, ור"פ עקב אות ד] [דהוא על דרך אומרם (קידושין לט): מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, שהקב"ה מצרף המחשבה טובה עם המעשים טובים שיעשו אח"כ, ובזכות זה מקדים הישועה אף טרם שעשוהו].

כז

[על כל פנים] מיט דעם [מיט יציאת מצרים] האָט זיך עס "אַנגעהויבן" ["ופתחו" וְעָנוּ], מ'האָט נישט אַנגעהויבן דעם ה' אָחָד [=יחוד שמו שהוא דיבור דאנכי] פון דער 'בריאה', נאָר פון 'יציאת מצרים' וואָס ס'איז מיוחד פאַר אידן, [שאמרו "נעשה ונשמע" כאחד].
דאָס ווייזט אויף דעם, אַז מ'טאָר נישט משתף זיין חלילה קיין שום דבר אחר!
מ'טאָר נישט האָבן קיין שום הִתְחַבְּרוּת [עמהם]!
מ'דאַרף צו וויסן, אַזוי האָט זיך אַנגעהויבן קבלת עול מלכות שמים, דעם וואָס ס'איז "מיוחד", מיוחד [נאָר] פאַר די קדושה! דאָרטן וואו ס'איז נישטאָ אַריינגעמישט חלילה עפעס אַנדערע!
כח

ביאור קושיא ג

דאָס קען זיין [הכוונה אין] דער מדרש [המובא בקדושת יו"ט], כששמע משה רבינו אַנְכִי [ה' אֱלֹקִיךָ], אמר בְּרוּךְ שְׁלֹא עָשִׂנִי גוֹי.

קושיית ה"ו למה מברכין בלשון שלילה, ולא בלשון חיוב "שעשני ישראל"

לעולם פרעגט דאָך דער טורי זהב [או"ח מו, ד] [למה תקנו ברכה זו בלשון שלילה ולא בלשון חיוב], פאַרוואָס זאָגט מען נישט "שעשני ישראֵל"?

ולהג"ל אתי שפיר, דעיקר הכוונה לשלול שאין בנו שמין מורכבי הגוי

נאָר וואָס'זשע דען [לדרכינו אתי שפיר], ווען מ'זאָגט "שעשני ישראֵל" קען דאָך זיין ביידע, ס'איז טאָקע שעשני ישראֵל, אָבער ס'קען זיין עפעס אַ שטיקל שיתוף, עפעס אַ חלק פונעם גוי אויכעט, איבערדעם מוז מען זאָגן קודם, דער עיקר איז ס'זאָל זיין "שלא עשני גוי"!

בכל דרכי עכו"ם יש בהם שמץ מינות והיפוך האמונה

[ווייל] אין דרכי עכו"ם פון די אומות איז דאָך דאָ עבודה זרה און דרכי מינות. [דכל שיש בזה] היפוך פון דער אמונה, איז שוין דערין דאָ אַ שמץ מינות! איבערדעם זאָגט מען אַרויס "שלא עשני גוי", איבערדעם זאָגט מען 'ארויס' [בלשון שלילה, כדי לשלול דרכי הגוי] ווייל דאָס איז דער תכלית, און [רק] דערנאָך קען זיין שְׁעִשְׁנִי יִשְׂרָאֵל.

איבערדעם הייבט מען אָן טאַקע מיט דעם [עם שלא עשני גוי, ווייל] אַז מ'וועט אָנהייבן שְׁעִשְׁנִי יִשְׂרָאֵל איז נאָכנישט געדרינגען שלא עשני גוי, אַז ס'איז נישטאָ קיין שותפות, [ואם כן] האָט מען גאָרנישט אויפגעטוהן, איבערדעם זאָגט מען "שלא עשני גוי", ווייל ס'טאָר נישט זיין קיין שום שותפות.

כט

וראיה לברך בלשון שלילה "שלא עשני גוי", ממה שלא אמר הקב"ה אשר "בראתיך", רק אשר "הוצאתיך מארץ מצרים" און אַ ראייה האָט מען דאָך, פאַרדעם שטייט נישט אָפּר "בְּרִאֲתִיךָ", ווייל דאָס [הבריאה] איז מיט אַ שותפות, איבערדעם שטייט אָפּר "הוצאתיך מארץ מצרים". [וזהו שאמר במדרש] כששמע משה רבינו אָנכי [ה' אֱלֹקֶיךָ, און] ער האָט געהערט נאָר אָפּר "הוצאתיך מארץ מצרים", און נישט אָפּר "בְּרִאֲתִיךָ", [והבין שהטעם הוא] ווייל דער בורא כל עולמים האָט געוואָלט 'מתחלת אָן' מרחיק זיין מן הלב, [שִׁדְעוּ אַז] מ'זאָל נישט אַריינמישן חלילה עפעס דערינען, ס'זאָל נישט זיין אַריינגעמישט גאָרנישט חלילה, [ולכן הזכיר] נאָר אָפּר "הוצאתיך מארץ מצרים" [שהוא דבר שהיה רק לפני ישראל]. מהאי טעמא האָט ער געזאָגט [ברוך שלא עשני גוי], ברויך מען צו זאָגן [הנוסח בלשון שלילה] בָּרוּךְ שְׁלֹא עֲשֵׂנִי גוֹי, און נישט [בלשון חיוב] שְׁעִשְׁנִי יִשְׂרָאֵל, כדי מ'זאָל וויסן אַז דאָס איז דער תכלית, ס'זאָל נישט זיין אַריינגעמישט חלילה [שום דבר מהם].

ל

ביאור קושיא ו - ז

מה שלא ניתן התורה על ההרים הגבוהים יען שהיה בהם שמץ ע"ז, זה נשמע ג"כ ממה שלא נאמר אשר "בראתיך" רק "הוצאתיך מארץ מצרים", להראות שאין לו עסק רק עם "יוצאי מצרים" לכד שהם בני" מצד הקדושה בלי תערובת זרים די זעלבע זאָך [בענין ההרים הגבוהים]. לכאורה די הרים זענען דאָך גאָר נישטאמאָל אסור געוואָרן [על ידי שנעשה עליהם ע"ז, כי אין דין 'עבד' במחוכר]. נאָר וואָס דען, ווייל ס'איז עפעס געווען דאָרטן עבודה זרה [על ראשיהם], קען מען שוין עפעס אַריינמישן [שיאמרו שזה גרמה לקבלת התורה], איבערדעם האָט מען שוין נישט געוואָלט געבן די תורה [על הָהָרִים הָרָמִים. וכדברי הנזר הקודש (דלעיל אות יא)]. דאָס איז טאַקע געדרינגען פון דעם אָפּר "הוצאתיך" [מאַרץ מצרים], ווייל ס'שטייט נישט אשר "בראתיך".

דאָס איז דער פשט טאַקע [במדרש ילקוט שמתחלה רצו שתנתן תורה עליהם, ולבסוף אמרו אין לו עסק אלא עם יוצאי מצרים], די אַלע בערג, זיי האָבן דאָך געוואוסט זייער פעלער, אז זיי זענען הָרִים גִּבְנָנִים [מלשון מום כמו גִּבָּן]. זיי האָבן דאָך געוואוסט אז זיי האָבן אַ פעלער פון עבודה זרה. נאָר זיי האָבן געקלערט [מתחלה] 'אפשר איז עס נישט קיין פעלער', [כי הגם] ס'איז געווען דאָרט אַמאָל עפעס אָן עבודה זרה, אָבער אַז מ'וועט געבן די תורה

הקדושה דערויף, אויף דעם זעלבן פלאץ, וועט 'דאָס' [התורה הקדושה] זיין דער עיקר, [וואס כן] אפשר וועט עס נישט זיין אזא חסרון אז ס'איז דאָ עפעס אַריינגעמישט 'ענעס' אויכעט [ממה ששם עבדו ע"ז].

זיי האָבן אָבער געהערט אז נאָר אָשר "הוצאתיך מאַרץ מִצְרַיִם", און פאַרוואָס נישט אָשר "בראתיך", ווייל הקב"ה האָט נאָר אַן עסק 'נאָר' מיט "יוצאי מצרים", דאָרטן וואו ס'איז נישט אַריינגעמישט קיין עבודה זרה [וערב רב], האָבן זיי פאַרשטאַנען [דלפי זה] קען מען שוין נישט געבן די תורה הקדושה [דאָרט] וואו ס'איז געווען אַמאָל אַן עבודה זרה.

איבערדעם איז דאָס הא באה תליא [טעם הילקוט שמעוני דאין לו עסק אלא עם יוצאי מצרים, טעם שאר האגדות שכולם בעלי מומים יען שנעשה עליהם ע"ז].

איבערדעם איז דאָס אַלדינגס דאָס ענין, מיט דעם איז דאָס פאַרענטפערט שוין.

לא

והירות לתחבר רק באנשים מהגונים

הקדמה לכיאות קושיא א

[ותאמר רות המואביה אל נעמי אלה נא השדה ואלקט בשבילים אחר אשר אמצא חן בעיניו ותאמר לה לבי בתי. ותלך ותבוא ותלקט בשדה אחרי הקצרים. (רות ב, ב-ג)].

די גמרא זאגט אין שבת דף קי"ג (ע"ב),¹ ותלך ותבוא, זי איז געגאנגען רות, ווען זי איז געגאנגען קלויבן, [כתוב] ותלך ותבוא [ואח"כ ותלקט בשדה אחרי הקצרים]. זאגט דאָרטן די גמרא, זי איז 'אסאך מאָל' געגאנגען, ותלך ותבוא, ביז זי האָט נישט געטראָפן קיין אנשים מהוגנים, ביז זי איז געגאנגען קלויבן צווישן די "קצרים" [מהוגנים]. טאָמער איז געווען "אנשים שאינם מהוגנים" איז זי אַוועק פון דאָרט, האָט זי נישט געוואָלט קלויבן. איבערדעם שטייט ותלך ותבוא, זי איז אַסאך מאָל 'געקומען און געגאנגען', זי איז 'געגאנגען און געקומען' אַלץ נאָכאַמאָל, ביז זי האָט געטראָפן אַ פלאַץ וואָס ס'איז דאָ "אנשים מהוגנים", אַזוי זאָגט די גמרא.

לב

זעט מען, זי איז דאָך געגאנגען קלויבן פֿעניות איז זי געגאנגען קלויבן לָקט, ס'איז דאָך געווען גרויס דאָס עניות, לאַ עלינו, זי איז דאָך פאַרדעם געגאנגען קלויבן [לָקט]. און זי האָט זי דאָך געשיקט - נעמי - זי זאָל גיין ערגעץ קלויבן לָקט שְכָחָה ופָּאָה. זי האָט דאָך געדאַרפט קלויבן [מחמת עניים].

[און] ווילאַנג איז דען דער 'קלויבן' דאָרטן?² גאָר אַ קורצן זמן און באַלד אַוועקגיין.

און דאָס אַז מ'גייט אַוועק - מ'לאָזט איבער און מ'קלויבט נישט - איז דאָך אַ שאַדן. [כי אלו ההולכים לאחרונה] די הולכי נְמוּשׁוֹת ווי ס'ווערט אָנגערופן³, די האָבן שוין

¹ בגמרא. ותלך ותבוא ותלקט בשדה, אמר רבי אלעזר שהלכה ובאת הלכה ובאת, עד שמצאה בני אדם המהוגנים לילך עמהם. ופירש"י בני אדם המהוגנים שבקוצרים, לילך עמהם.

² במשנה (פאה ח, א) מאמתי כל אדם מתירין בלקט. משילכו הנמושות. ובגמרא (תענית ו: ו) מאי נמושות, אמר רבי יוחנן, סבי דאולי אתיגרא [זקנים שהולכים על משענת שהולכים בנחת], ריש לקיש אמר, לקוטי בתר לקוטי [שכבר לקטו וחזרו ובאו פעם שניה. דמכאן ואילך כבר נתיאשו העניים].

דאָס ווייניגסטע, וואָרן יענער [שכא לפניהם] קלויבט דאָך אויס דערווייל, ס'איז דאָ אַן אַנדערע [גרופע עניינים] וואָס זיי קלויבן בזריזות, בלייבט שוין [מעט מן המעט להחלכי נמושות].

זעט אויס פון די גמרא אַן ענין, [ווי ווייט] ס'איז חמור, אפילו זיך צו "שטעלן אויף איין מינוט" נעבן אנשים [שאינם מהוגנים], אפילו צו 'קלויבן' [משל הפקר] דאָרטן ווי די "קוצרים" זענען נישט קיין אנשים מהוגנים [אף שהם אינם בעלי השדה], פון דאָרט - איבערהויפט עפעס 'נהנה' צו זיין - האָט זי איבערגעלאָזט אַלעס, און זי איז געגאנגען, אוועקגעגאנגען פון דאָרטן, זי זאָל זיך נישט חלילה טרעפן, זי זאָל נישט קלויבן מיט אַזעלכע וואָס זענען אנשים שאינם מהוגנים, איז זי 'געגאנגען און געקומען' [אסאך מאל] ביז זי וועט טרעפן אנשים מהוגנים.

לג

זעט מען עד היכן הדברים מגיעים, ווי [ווייט] מ'ברויך זיך צו היטן אפילו צו קלויבן לִקְט [שהוא הפקר], ס'איז דאָך גאָרנישט, יענער [בעל השדה או שאר קוצרים] גיט דאָך גאָרנישט, ס'איז דאָך הפקר, יעדער קאָן זיך עס גיין נעמען, מ'האָט דאָך נישט פון יענעם גאָרנישט, מען 'פאַרקערט' דאָך נישט [=מ'האָט דאָך נישט קיין שום 'פאַרקער' (שייכות)] מיט יענעם.

מ'טאָר ניטאַמאָל מסייע זיין צו דעם [שאסור לבעל השדה או לשאר הקוצרים לסייע לעני המלקט, ועל זה נאמר] אַל תִּסַּג גְּבוּל עוֹלָם [שלא יסיג גבול שאר עניים במה שמסייע לעני אחד], מ'טאָר נישט העלפן, זאגן אויף דעם יאָ און דעם נישט, ס'שטייט דאָך די משנה זאָגט דאָך אַזויט.

"שאפילו רק "לילך" בין אנשים שאינם מהוגנים לזמן קצר, צריך להרחיק מזה, וכל שכן צריך להרחיק שלא "ליהנות" מן אנשים שאינם מהוגנים, כגון ממקום שבעל השדה עצמו אינו איש כשר.

וזלש"ק (במסיבה להתחזקת המוסדות בארץ ישראל א' נשא תשכ"ב) איך האָב געזאָגט, שטייט אין מגילת רות אַל תִּלְכִּי לִקְט בְּשָׂדֵה 'אחר' [ואיתא במדרש] על שם שנאמר לא יִהְיֶה לָךְ אֲלֵהִים 'אחרים'. [וצ"ב] זי איז געגאנגען קלויבן אביסל לקט שכחה ופיאה, דערציילט ער אַ מעשה מיט דעם פסוק אֲלֵהִים אַחֲרִים, איז זי דען געגאנגען אֲלֵהִים אַחֲרִים דאָרטן זוכן.

נאָר האָב איך געזאָגט אַז דאָס פשטות איז אמת, נאָר אַז זי וועט גיין קלויבן אין אַן אַנדער פעלד דאָרטן וואו דער בעל הבית איז געכאַפט חלילה אין עבודה זרה אֲלֵהִים אַחֲרִים וועט זי אויך אַזוי ווערן, אַז זי וועט דאָרטן גיין קלויבן, איבערדעם האָט ער געזאָגט אַל תִּלְכִּי לִקְט בְּשָׂדֵה אַחֵר. זאָלט נישט גיין קלויבן, פאַרוואָס, על שם שנאמר לא יִהְיֶה לָךְ אֲלֵהִים אַחֲרִים על פְּנֵי, וואָרן וויבאַלד אַז דו וועסט דאָרט קלויבן וועסטו אַריינפאַלן דאָרטן אין דעם אַרִיין.

איבערדעם היצערט אין דער שווערער צייט, דאָס ביסל אידן וואָס מ'פלאָגט זיך, דאָרף מען אויפהאלטן אַ חינוך דאָ און 'דאָרטן', בבית ובחוץ. אין ארץ ישראל, דאָס איז דעם ערשטע, און דאָהי און איבעראַל, דער בורא כל עולמים זאָל העלפן אידן זאָלן קאָנען, מ'זאָל האָבן הרחבת הדעת, מ'זאָל קאָנען אויפהאלטן, ווייל דאָס איז דער גאנצער קיום פונעם כלל ישראל, מ'זאָל זיך קענען מרחק זיין מ'זאָל נישט דאָרפן אַנקומען צו 'די' חלילה, אַז נישט פאַלן מען אַרִיין, דאָס איז דער גאנצער פונקט פון אַלעמען, דאָס איז דער יסוד.

(וע"ע על הגאולה ועל התמורה סימן פא (שהביא שם רבינו משה שאמר בחג השבועות תשכ"ז), וע"ע בדברות קדשו לס"ג יתרו תשי"ח, חיי שרה תשכ"ה, ובאסיפה ד' נשא תשי"ח (שחור שם רבינו על מה שאמר בחג השבועות תשי"ח).

¹⁰ **במשנה** (פאה ה, ו) מ' שאַינו מניח אַתְּ הַעֲנִיִּים לִקְט, אוֹ שְׂהוּא מְנִיחַ אֶת אֶחָד וְאֶחָד לֹא, אוֹ שְׂהוּא מְסִיעַ אֶת אֶחָד מֵהֶן, הָרִי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים. עַל זֶה נֶאֱמַר (משלי כב, כח) אַל תִּסַּג גְּבוּל עוֹלָם.

ופירוש הרע"ב, אַל תִּסַּג גְּבוּל עוֹלָם. כלומר, אַל תִּקְרֵי עוֹלָם אֵלּא עוֹלָם (ר"ל דבּקא כתיב אַל תִּסַּג גְּבוּל "עולם" אשר עשו אבותיך, ובמשנה כתיב גבול "עולמים"). אית דמפרשי אלו עולי מצרים, שלא תשנה האזהרות שבתורה שניתנה ליוצאי מצרים, ואית דמפרשי "עולמים" אלו בני אדם שירדו מנצחיהם, וקרי להו עולמים לשון כבוד, כדרך שקורין לַעֲזָר "סגי נהור".

[ונמצא כן] מ'האט דאך נישט קיין שום סיוע פון די 'קוצרים' האָט מען דאָך נישט פאר דעם, וואָרן מ'קלויבט 'אַליינס' מן ההפך.

און ווילאנג דויערט דען דאָס קלויבן?, מ'קלויבט און מ'גייט זיך אוועק. אף על פי כן זאָגט דער פסוק וַתִּלְךָ וַתָּבֹא, דער פסוק דערציילט מיר דעם שבח פון רות המואביה אַז זי האָט זיך נישט געוואָלט קלויבן נעבן אנשים שאינם [מהוגנים], דאָרטן ווי די 'קוצרים' זענען אנשים שאינם מהוגנים האָט זי איבערגעלאָזט אַלעס, כאַטשיג זי איז דאָך געווען אין גרויסן דחקות, דעסטוועגן האָט זי איבערגעלאָזט און זי איז 'געגאנגען און געקומען', זי האָט נישט געקליבן ביז זי האָט געטראָפן אין ערגעץ, ביז זי האָט געטראָפן אנשים [מהוגנים].

על כל פנים דאָ זעט מען עד היכן הדברים מגיעים.

לד

דאָס איז דער זעלבער טעם פאַרוואָס מ'האָט נישט געוואָלט זאָגן "אשר בראתיך", ווייל מ'האט געוואָלט ס'זאל נישט זיין [נוכר] קיין שום תערובות [של אנשים וכחות שאינם מהוגנים].. די תורה הקדושה, דאָס איז וועגן די זעלבע כוונות.

לה

ביאור קושיא א - אופן א

אָשר בָּאת האמור בפסוק מרמו על ביאתה הראשון, ור' חסא מוסיף לרמו על הפסוק וַתִּלְךָ וַתָּבֹא, אָשר בָּאת כמה פעמים כדי לְחַסוֹת תַּחַת כְּנָפֵי, דעל די שלא הלכה בין אנשים שאינם מהוגנים לא התנתקה מתחת כנפי השכינה

אבער על כל פנים, רות איז געווען אַסאך מאָל 'געקומען און געגאנגען'. דאָס קען זיין דער [הוספת רבי חסא] "אָשר בָּאת" לְחַסוֹת תַּחַת כְּנָפֵי. תְּהִי מִשְׁכַּבְּתָּךְ 'שְׁלֵמָה' האָט ער [בעז] איר אָנגעוואונטשן, דער אייבירשטער וועט דיר מַמְלָא זיין [און 'משלים' זיין החסרון, וכן הלשון] 'יְשֻׁלָּם' ה' פֻּעַלָּךְ, [דעס וואס] דו האָסט אַ שוּדָן געהאַט [דורכדעם וואָס] דו האָסט נישט געקליבן [עם אנשים שאינם מהוגנים, שע"ז] הוצרכת ללקוט רק מעט כדרך הולכי נמושות], וְתְהִי מִשְׁכַּבְּתָּךְ 'שְׁלֵמָה' וגו' אָשר "בָּאת" לְחַסוֹת תַּחַת כְּנָפֵי.

ווייל דער אמת, זי איז דאָך נישט נאָר 'איין מאָל' געקומען, ס'שטייט דאָך וַתִּלְךָ וַתָּבֹא, שטייט דאך [אז] אַסאך מאָל איז זי געווען וַתִּלְךָ וַתָּבֹא, זי איז אַלץ נאָכאַמאָל 'געקומען', עקסטערדעם וואָס זי איז געקומען בדרך כלל לְחַסוֹת תַּחַת כְּנָפֵי [ונתגירה], איז זי געווען וַתִּלְךָ וַתָּבֹא [כמה פעמים בשעת הלקיטה, כדי להשאר תחת חסות כנפיו ית'].

איבערדעם האָט רבי חסא איבערגע'חזר'ט [אשר "באת" וגו', להורות כן] ס'איז נישט געווען אַזוי פשוט 'איין מאָל' אָשר בָּאת לְחַסוֹת תַּחַת כְּנָפֵי, נאָר טאַקע אָשר בָּאת לְחַסוֹת תַּחַת כְּנָפֵי 'נאָכאַמאָל', ס'איז געווען וַתִּלְךָ וַתָּבֹא [כמה פעמים, והכל כדי] לְחַסוֹת תַּחַת כְּנָפֵי, זי זאל זיך נישט חלילה אַפּרייסן מִתַּחַת כְּנָפֵי הַשֵּׁם יְתִבָּרָךְ אַז זי וועט שטיין נעבן אנשים שאינם מהוגנים, [לכן] איז געווען וַתִּלְךָ וַתָּבֹא, איבערדעם איז זי נאָכאַמאָל געגאנגען.

איז דאָס ווידעראום די זעלבע זאך [כפי שביארנו במה שלא נאמר אשר "בראתיך", ובענין יציאת מצרים ומתן תורה וחג הסוכות, שהכל להורות כמה יש להתרחק מאנשים שאינם מהוגנים].

לו

ביאור קושיא א - אופן ב

ר' חסא כופל אָפֿשׂ בַּת, להראות שהוא לעיכובא, דרך תחת לַחֲסוֹת תחת כַּנְפֵּיו של הקב"ה, בלא שום שמוץ ע"י ח"ו על פי פשוט קען אויך זיין [כוונת דברי ר' חסא, דקאי על עצם הגיור כפשוטו של מקרא].
ווייל מ'געפינט דאך אַמאַל, ביי קְדָשִׁים שטייט שָׁנָה עָלְיוּ הַכְּתוּב לְעַכְבִּי, אַז דער פסוק חזר'ט איבער [אַ זאך צוויי מאָל איז עס "לעיכובא" [שאף בדיעבד לא יצא ידי חובתו].
איבערדעם זאָגט ער [ר' חסא] נאָכאַמאַל אָפֿשׂ בַּת [לעיכובא], נישט נאָר פשוט אָפֿשׂ בַּת לַחֲסוֹת תחת כַּנְפֵּיו, [וואָרן] ס'קאָן דאך זיין ס'איז טאַקע לַחֲסוֹת תחת כַּנְפֵּיו [של הקב"ה], ס'איז אָבער פֿאַרהאַנדן [פוסחים על שתי הסעיפים, וכדמצינו בהכותים שנאמר עליהם] (מלכים ב' יז, לג) אַת ה' הָיוּ יִרְאִים וְאַתְּ אֱלֹהֵיהֶם [של הגוים] הָיוּ עֹבְדִים.
ס'קאָן נאָך זיין [אז] ס'איז אַלץ געבליבן אַ שְׁמִיץ עבודה זרה.
זאָגט ער אָבער ניין, חזר'ט ער איבער [ר' חסא, אז] טאַקע נאָר אָפֿשׂ בַּת [לַחֲסוֹת תחת כַּנְפֵּיו], שָׁנָה עָלְיוּ לְעַכְבִּי, ס'איז טאַקע געווען 'נאָר' לַחֲסוֹת תחת כַּנְפֵּיו, [זי האָט] שוין אינגאנצן איבערגעלאָזט, ס'איז נישט געבליבן קיין חלק פון אירע זאכן [דמשעת גיותה].

לז

הקדמה לביאור קושיא ד - ה

חשיבות העבודה הוא כשיש לאדם יצה"ר, ואח"כ הופכו לטוב

[ולבאר] 'די' **בחינה** [שהביא הישמח משה, דבשעה שאמרו ישראל **נִפְשָׁה** וְנִשְׁמַע נַעֲקֹר יַצֵּר הָרַע מִלִּבָּם].

לכאורה דער "נעקער יצר הרע מלבם", לכאורה אַז ס'איז געווען נעקער יצר הרע מלבם, לכאורה דאָס איז גאַרנישט אַזאַ גרויסער שבת [שהרי נחסר להם עיקר העבודה ללחום נגד יצרם ולהתגבר עליו, וכדלקמן].

לח

ביאור המדרש בפסוק חשבתי דרכי - ממה שאמרתי בפרשת בחקותי

[ייובן בהקדמה וואס] איך האָב געזאָגט פרשת בחקותי (בליל שבֿ'ק תשכ״ב)¹, [דאיתא במדרש (ויק״ר לה, א) על הפסוק (תהלים קיט, נט) חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאֶשְׁכַּח רִגְלִי אֶל עֲדֹתֶיךָ] אמר דוד [לפני הקב״ה, רבון העולמים] בכל יום אני מחשב לבית פלוני אני הולך ולמקום פלוני אני הולך, ורגלי מוליכות אותי לבית הכנסת ולבית המדרש, [הדא הוא דכתיב וְאֶשְׁכַּח רִגְלִי אֶל עֲדֹתֶיךָ].

[והקשו המפרשים] ווי קען דאָס זיין אַז 'ער' האָט אַלע טאָג געקלערט צו גיין ערגעץ אַנדערש, דוד המלך? !, ער האָט געהאַט מחשבות ער וויל גיין ערגעץ אַנדערש אין פאַרשידענע הייזער און נישט אין בית המדרש?, בכל יום אני מחשב לבית פלוני ולמקום פלוני אני הולך, 'אַלע טאָג' האָט ער דאָס געקלערט?, האָט ער דען געהאַט אַן אַנדערע מחשבה - דוד המלך - ווי אין בית הכנסת און בית המדרש, מיט תורה מיט עבודה, וואָס האָט ער עפּעס אַרומגעקלערט לבית פלוני אני הולך.

^{טו} וילדוגמא איתא ב**יבחים** (כג:) תנו רבנן "לעצמד" לשרת, מצוה [שלומדין שמצוה לשרת בעמידה]. כשהוא אומר. [ושרת וגו' כָּל אֶחָיו הָלוֹיִם] ה'עֲמִידִים", שנה עליו הכתוב לעכב [שאם שרת בישיבה עבודתו פסולה]. ומה שאמר רבינו שהדין הוא רק "בקדשים" עיני בתוספות (ובחים ד: ד"ה אימא, ובפסטיא יא. ד"ה קוצרין).

¹⁷ והוא עדיין בכתובים, ולא נדפס כעת בספרי רבינו. ועיין מענין זה גם בדברי יואל פרשת בחקותי עמוד שסז (ממה שאמר רבינו בליל שב"ק בחקותי תשכ"ז).

לט

נאָר וואָס זשע דען.

לעולם דער רמב"ם^י ברענגט דאָך, ס'איז אין אמת'ן אריין נאך אַ פלוגתא אין די ראשונים [און] די חוקרים, וויאזוי ס'איז בעסער.

צי ס'איז בעסער אַז מ'האָט עפעס אַ נטיה לרע און מ'איז לוחם מיט'ן יצר הרע, דאָס איז דאָך דער 'עיקר' עבודה.

צי [איז בעסער] אַז מ'איז שוין אויסגעהאַרעוועט [ואין לו עוד שום נטיה לרע, שיצרו נתהפך לטוב], אזוי ווי ביי אברהם אבינו געפיין מיר ומצאת אַת לָבָבו נֶאֱמָר לְפָנֶיךָ (נחמ"י ט, ח), און דוד המלך האָט געזאָגט וְלִפְנֵי חָלָל בְּקִרְבִּי (תהלים קט, כב) שְׁהָרְגוּ בתענית, [וכמבואר בגמרא] (בבא בתרא י. וירושלמי ברכות פ"ט ה"ה), ער האָט שוין נישט געהאַט קיין יצר הרע.

אַז ער האָט נישט געהאַט קיין יצר הרע, לעולם איז דאָך מער שלימות. ווילאנג מ'האָט נאָך אַ נטיה לרע, איז דאָס נישט קיין שלימות.

אַבער ס'איז דאָך אָבער ווידער אַ סברא דאָ, [דאס אין לו שום נסיון, אם כן] צִדִּיק מֵהַ פֶּעַל, אזוי אַרום [כשיש לו יצה"ר ומתגבר עליו] איז דאָך אַן "עבודה" פאַר השי"ת, און 'אָזוי' [כשנדאָך ואין לו נטיה לרע] האָט מען נישט קיין שום 'עבודה'.

מ

לעולם דער רמב"ם מאַכט אַ חילוק צווישן די מַצוֹת שֶׁהִשְׁכֵּל מַחֲיִבֵּן [ובין המצוות שהם בבחינת חקים ותורות]^{יז}. ס'איז אַ אריכות דאָרט.

אַבער על כל פנים דער רמב"ם האַלט אָזוי [שבמצוות שהשכל מחייבן עדיף טפי מה שאין לו שום נטיה לרע].

^י "בשמונה פרקים להרמב"ם (שבהקדמה לפירוש המשניות למסכת אבות, פרק ו) כתב וז"ל במקוצר:

[שיטת הפילוסופים שהחסיד חשוב יותר]: אמרו "הפילוסופים", שהמושל בנפשו, אף על פי שעושה המעשים הטובים והחשובים, הוא עושה אותם והוא מתאוה אל הפעולות הרעות ונכסף אליהן, ויכבוש את יצרו וכו'. אבל החסיד הוא נמשך בפעולותיו אחר מה שתעוררהו תאוותו ותכונותיו, ויעשה הטובות והוא מתאוה ונכסף אליהן. ובהסכמה מן הפילוסופים, שהחסיד יותר חשוב ויותר שלם מן המושל בנפשו וכו'.

[שיטת החכמים שהכובש יצרו חשוב יותר]: וכאשר חקרנו דברי "חכמים" בזה הענין, נמצא להם שהמתאוה לעבירות ונכסף אליהן הוא יותר חשוב ויותר שלם מאשר לא יתאוה אליהן וכו'. והביאו בזה הדברים ואמרו (סוטה נב.) "כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו" וכו', ואמרו (אבות ה, כב) "לפוס צערא אגרא" וכו'. והוא אמרם (תו"כ י, א) רבי שמעון בן גמליאל אומר, לא יאמר אדם אי אפשר לאכול בשר בחלב, אי אפשר ללבוש שעטנז אלא אפשרי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי.

[הכרעת הרמב"ם לחלק בין מצות שכליות למצות מקובלות]: ולפי המובן מפשרטי שני המאמרים בתחלת המחשבה, הם סותרים זה את זה, ואין הענין כן, אבל שניהם אמת ואין מחלוקת ביניהם כלל. והוא שהרעות אשר הן אצל הפילוסופים רעות וכו', הם הענינים המפורסמים אצל כל בני אדם שהם רעים, כשפרכת דמים, כגניבה וגזלה ואונאה, ולהזיק למי שלא הרע לו, ולגמול רע למטיב לו, ולבוזת אב ואם, וכיוצא באלו, והן המצוות שאמרו עליהן חכמים זכרונם לברכה (יומא טו) שאילו לא נכתבו ראויות הן ליכתב, ויקראו אותן קצת חכמינו האחרונים מַצְוֹת הַשְּׁכָלִיּוֹת וכו'. אבל הדברים שאמרו עליהם החכמים שהכובש את יצרו מהם הוא יותר חשוב וגמולו יותר גדול, הן התורות השמיעיות [שקבלנו בהר סיני, ולולי הקבלה אין השכל מחייבן], וזה אמת שאלמלא התורה לא היו רעות כלל, וכו' שהם לא אמרו "אל יאמר אדם אי אפשר להרוג הנפש, אי אפשר לגנוב, אי אפשר לכוב, אלא אפשרי ומה אעשה אבי שבשמים גזר עלי", אבל הביאו דברים שְׁמַעִיִּים כולם, בשר בחלב, לבישת שעטנז, עריות, ואלו המצוות וכיוצא בהן הן אשר קראן השם יתברך "חקות".

^{יז} מַצְוֹת שֶׁהִשְׁכֵּל מַחֲיִבֵּן, גניבה וגזילה אָדער כדומה וכו' טאָר מען טאָקע נישט האָבן קיין נטיה, אַ זאך וואָס דער שכל איז מחייב ווי קומסטו עפעס צו טון אַ שלעכטע זאך, האָסטו אַ תכונה רעה. אָבער אַ זאך וואָס ס'איז אַ גזירת הכתוב איז ער נישט מחוייב [מצד השכל], איז דאָך עס נאָר ווייל השי"ת האָט געהייסן, מעג מען זאָגן אפשרי, אזוי זאָגט דער רמב"ם (לשון רבינו במסכת להחכות המוסדות א' וישב ח"כ).

מא

געפונען געפינט מען אין די גמרא (תורת כהנים י', יא) לא יאמר אדם "אי אפשי" בבשר חזיר, אלא "אפשי" והתורה אסרתו (הובא ברש"י סו"פ קדושים).
זעט אויס אז מ'דארף נישט זאגן "אי אפשי" [=אין רצוני בכך], ס'איז גאר בעסער מ'זאל זאגן גאר "אפשי" [=אני מעצמי רוצה בכך], מ'האט א יצר הרע [לרצות בכך] און מ'איז זיך מתגבר [עליו].
פון דא זעט אויס דאס הייסט א שבת.

מב

אין ישמח משה ברענגט ער דארט², [לפרש הפסוק] סוף דבר הכל נשמע [את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם] (קהלת יב, יג), זאגט ער, אז די הכרעה דערפון מאכן זיי, אז אין 'אנפאנגס' אמאל איז בעסער אז מ'האט 'יא' א נטיה לרע, ווארן אז נישט, האט מען דאך גארנישט 'געהאָרעוועט'. אָבער 'צום סוף' ברויך מען אויסקומען, איז בעסער אז מ'קומט אויס צו דער בחינה אז מ'האט נישט קיין נטיה לרע, דאס מיינט מען, אזוי אַרום איז מען הערשט 'רעכט בשלימות', כאַטשיג מ'האט שוין נישט געהאָרעוועט [מעתה], אָבער מ'האט זיך דאָס 'אַליין' אויסגעהאָרעוועט [לבא לידי מדריגה זו].
איבערדעם זאגט ער "סוף" דבר איז הכל "נשמע", א מענטש האט צוויי 'שמועות', דער יצר הרע מיט'ן יצר טוב [ששניהם אומרים לו מה לעשות], צום "סוף" ברויך צו זיין "הכל" נשמע [רק כן] את האלקים ירא ואת מצותיו שמור.
[והכתוב מסיים הטעם] כי זה "כל" האדם, אזוי אַרום איז מען א [גאנצער] מענטש 'בשלימות'.
אזוי שטייט אין ישמח משה.

² בישמח משה (סוף פרשת ראה, ד"ה בהפטר). כבר נחלקו הקדמונים איזה עדיף, אם המתאוה ומתגבר על יצרו, אם האיני מתאוה כלל. דלדעת הרמב"ם מי שאינו מתאוה כלל ואין לו שום נטיה אל הרע הוא עדיף, כי הוא השלם במדותיו ובתכונותיו וחסידי יתקרי. וחקלקו עליו, כי אדרבא המתגבר עדיף, שעושה לכבוד קונו, מה שאין כן מי שטבעו כך, אם כן במה עובד אדוניו.

והנה אמרם ז"ל אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר וכו', מסייע להחולקים. ואמרם ז"ל בדוד שהרגו, וְלִבִּי חָלַל בְּקַרְבִּי, ואברהם הפכו לטוב כענין שנאמר וּמִצָּאֵת אֶת לִבָּבוּ נִאֲמָן לִפְנֵיךָ, הרי שנשתבחו במה ששוב לא היה בהם נטיה אל הרע, מסייע להרמב"ם. אבל באמת דאלו ואלו דברי אלקים חיים, דהתחלת האדם ודאי העיקר כהחולקים, דאם נטבע כך מבטן, צדיק מה פעל, אבל כשעל ידי מלחמתו בחזקה כבשו כל כך עד שבא לבחינת דוד המלך ע"ה, ומכל שכן לבחינת אברהם, ודאי מה טוב, ועדיף מהלוחם כל ימיו, והיינו כהרמב"ם. כללו של דבר דבהתחלתו קיימא לן כהחולקים, ובסופו כהרמב"ם.

וזה אצלי אחד מן הכוונות בהפסוק סוף דבר הכל נשמע וכו', ר"ל דהאדם יש לו שתי שמיעות, יצר הטוב אומר לו עשה כך, עבוד בוראך ית' ושמע למצותיו, ויצר הרע אומר לו ההיפך, והוא שומע לדברי שניהן ובוחר באחת מהן אם לטוב אם להפכו, אבל סוף דבר, ר"ל סוף דבר האדם ראוי להיות 'הכל' נשמע את האלקים ירא וכו', ולא שמועה אחרת וכו', [כִּי זֶה כָּל הָאָדָם] ר"ל דרך זה הוא 'כולו' אדם, שהוא על תכלית המכוון בבריאה, מה שאין כן זה המנצח ולוחם עדיין, הוא רק 'מקצת' אדם, שלא נשלם עדיין, והשומע ליצר הרע הוא גרוע מבהמה, עכ"ל.

ולהלן שם כתב וז"ל, כי אם אמנם מעלת האדם הוא שהוא בעל בחירה בוחר במה שירצה, אבל המעלה הגדולה, שיביא את עצמו בבחירתו לגדר שיצא כמעט מן הבחירה ולא ירצה כי אם רצונו ית', ומה יגיע למדרגה יותר גדולה, דהיינו שיהיה כל כך דבוק באלקים, עד שיוורנו השי"ת תמיד בדרך יבחר, ולא ידבר כי אם ברצון השי"ת מה שישם אלקים בפיו, ולא יתנועע כי אם ברצון השי"ת, ודבר זה עמוק מאד. הנה מי שבא לכלל מדרגה זו, אין אדם יכול לריב אתו לומר למה עשית כך, או למה דברת כך, כי כל אשר עושה ה' הוא העושה, רק מי שאינו יודע ממדרגתו יוכל להיות שיריב אתו, אבל לא היודעו ומכירן היטיב, עכ"ל.

מג

[ובזה אמרתי בפרשת בחקותי].

קען זיין, דוד המלך איז דאָך געווען פון די וואס זענען לבי חלל בקרבני, ער האָט שוין נישט געהאַט קיין יצר הרע, האָט ער מתאוה געווען [אז] ער זאָל יאָ וועלן גיין אויף די אַלע מקומות, כדי ער זאָל האָבן די עבודה, ס'האָט אים 'באַנג' געטוהן [שאין לו עוד שום יגיעה בעבודה].

אַזוי ווי ס'שטייט פֿלטי בן לישׁ^כ האָט בוכָה געווען אויף דעם "נסיון", נאָכדעם וואס ער האָט געהאַט די עבודה עומד בנסיון צו זיין, און מ'האָט עס פון אים אַוועק גענומען.

דאָס זאָגט ער [בהמדרש, שאמר דוד] בכל יום אני מחשב לבית פלוני אני הולך, ער האָט אַלץ געקלערט 'איך העט ווען געוואַלט' גיין לבית פלוני ולמקום פלוני [נשיהיה לי נסיון], אָבער ער האָט שוין נישט 'געקענט', ורגלי מוליכות אותי לבית הכנסת ולבית המדרש, ער האָט שוין נישט געהאַט [קיין נטיה לרע], וואָרן לבי חלל בקרבני, ס'האָט אים אַליין געקערט [רגלי לביהמ'ד] העט ער געזאגט 'איך קאָן שוין נישט צוקומען דערצו'. און דער אמת, דוד המלך האָט שוין נישט אויסגעפעלט [עבודת היגיעה, כי כבר היה מזוכך בשלימות, וזה בא לו על ידי יגיעתו מתחלה]. אָבער 'ער' האָט נאָך מתאונן געווען, ער האָט נאָך געקלערט ער דאַרף נאָך קודם 'האַרעווען' [מער, עד שיבא למדריגה זו]. [עד כאן מדברינו בפרשת בחקותי].

מד

ביאור קושיא ד

באמירת נעשה ונשמע עדיין היו "בהתחלה", ואז לא עדיף כשנעקר היצר הרע

לכאורה איז דאָס רעכט [שלא יהיה לאדם נטיה לרע, כשכבר עומדין אצל] "סוף דְּבָר". אָבער אידן ווען זיי האָבן געזאָגט נעשה ונשמע איז דאָך נאָך געווען אין 'אַנפאַנג', ס'איז דאָך פאַר מתן תורה נאָך געווען. [ואם כן לא היה כל כך מעלה במה שנעקר יצר הרע מלבם, כי בתחלה עדיף טפי מי שיש לו נטיה לרע].

ועוד כי אז עדיין לא היו בגדר מצווה ועושה, ואם כן אם לא היה חוזר היצר הרע,

נמצא שמעולם לא היה להם היצה"ר של מצווה ועושה שהוא עיקר השבח שעליו אמרו דגדול המצווה ועושה

[ועוד שהרי] פריער [קודם מתן תורה] זענען זיי דאָך נאָך געווען אַן אינו מַצְוָה וְעוֹשָׁה. [און] תוספות (עבודה זרה ג.) זאָגט דאָך, איבערדעם איז גְּדוֹל הַמַּצְוָה וְעוֹשָׁה נִיחָא מִמִּי שאינו מַצְוָה וְעוֹשָׁה], ווייל ס'איז דאָ אַ 'יצר הרע' [על מי שמצווה]. איז דאָך דאָס דער עיקר טאַקע [עבודת האדם כשיש לו יצה"ר].

איז דאָך די מעלה פון מַצְוָה וְעוֹשָׁה [ווייל] ס'איז דאָ אַ יצר הרע, און 'זיי' [בני ישראל], אַז איך וועל זאָגן אַז ווען זיי האָבן געזאָגט נעשה ונשמע איז [שוין] נעקר יצר הרע מלבם, האָבן זיי דאָך 'קיינמאַל נישט געהאַט' די מעלה פון מַצְוָה וְעוֹשָׁה, [שהרי] 'פאַר' מתן תורה איז דאָך געווען אינו מַצְוָה וְעוֹשָׁה, און ביי מתן תורה איז שוין געווען

^כ בגמרא (סנהדרין יט:) מבאר הפסוק (שמואל א' כה, מד) וְשָׂאוֹל נָתַן אֶת מִיכָל בִּתּוֹ אֶשֶׁת דָּוִד לְפָלְטִי בֶן לִישׁ, ואיתא שם ששאוּל המלך סבר דקידושי דוד לא הוי קידושינ, אמנם פלטי בן ליש חשש בעצמו ולא נגע בה כל הימים, והיתה לו הנסיון קשה יותר מבוזע ומיוסף הצדיק, כיון שהיה אצלו הנסיון בכל יום ויום ולא רק לשעה אחת. ובשעה שהחזירה לדוד אמר הכתוב (שמואל ב' ג, טו) וַיֵּלֶךְ אֹתָהּ אִישָׁה הַלּוֹךְ וּבָכָה אַחֲרָיָהּ, ומפרש בגמרא שבכה "על המצוה דאזיל מיניה". דהיינו על מה שלא יהיה לו עוד הנסיון הגדול הזה להתגבר עליו בצדק.

נעקר יצר הרע מלבם, איז דאָך עס קיינמאָל נישט געווען [עדיין אצלם, המעלה דמצווה ועושה, שהוא דייקא כשיש יצה"ר].

מה

ועל כן רצו בני ישראל שיוחזר להם היצה"ר, ולכן אחר שכבר נעקר באמירת נעשה ונשמע שוב חזר היצה"ר והוצרכו לכפיית ההר

[וממילא] קען זיין, אידן אַליין האָבן דאָס געוואָלט [שיהיה להם יצר הרע], אַז זיי זאָלן צוקומען צו דעם אַז אידן זאָלן האָבן התגברות היצר. איבערדעם איז געווען חזרו בהם, האָבן זיי חרטה געהאַט. זיי האָבן זיך אַליין געוואָלט ברענגען דערצו, האָט זיי דער אייבירשטער געהאַלפן.

מו

נסיון העקידה היה ע"י שלקח מאברהם אבינו כל מדרגותיו, והיה כאיש פשוט שנלחם עם יצרו

אַזוי ווי ס'שטייט אין קדושת יום טוב^כ, ער זאָגט ביי אברהם אבינו 'פאַר' דער עקידה [נאבד ממנו מדרגתו הרמה]. לכאורה ביי 'אים' [שאין אצלו אהבה זולת אהבת הבורא] איז דען געווען אַ נסיון [לשחוט את בנו], דער בורא כל עולמים האָט דאָך אים געהייסן, וואָס איז דען דער נסיון? [ומתרץ הקדושת יו"ט], דער בורא כל עולמים האָט דעמאָלטס פון אים 'צוגענומען די מדרגות', איז ער געווען אַזוי ווי אַן 'אַנדערער' מענטש [=כמו איש פשוט], און אף על פי כן האָט ער עומד בנסיון געווען. אַזוי שטייט אין קדושת יום טוב דאָס ענין פון די עקידה.

מז

ממילא איז דאָס אויכעט געווען, זיי אַליין האָבן געוואָלט [שיהיה להם יצר הרע] און חרטה געהאַט, האָט זיי דער בורא כל עולמים אַצינדערט געהאַלפן וועגן דעם [וחזר היצר הרע למקומו, והוצרכו לכפיית ההר כנגיית]. דער גאַנצער, דער כפה ההר כנגיית, דאָס האָט אַזוי געברויכט זיין, זיי אַליין האָבן געוואָלט האָבן ס'זאָל גיין אויף אַזאָ בחינה, אַז זיי זאָלן האָבן אַן עבודה.

מח

ביאור קושיא ה

נאָר אף על פי כן, ווען מ'האָט געזאָגט אַנכי וְלֹא יְהִי לִי [מפי הקב"ה], דעמאָלטס איז געווען [שוב] נעקר יצר הרע מלבם.

^כ בקדושת יו"ט (דרוש א' לר"ה) זול"ק, ונראה לי לומר בזה דבר חדש, הדנה באמת צריך להבין מהו הנסיון הגדול בזה אשר רצה אברהם אבינו ע"ה לשחוט את בנו יחידו עפ"י ציווי הבורא ב"ה וב"ש, הלא אחד היה אברהם אבינו ע"ה אשר כבר נתנסה בנסיונות רבות ועמד בהם, כי מסר נפשו וגופו על מזבח אהבת הבורא ב"ה, ולעובד את אדונו כזה אין אהבה זולת אהבת הבורא ואין יראה בלתי יראת ה' וכל חפצים לא ישוו בו, ומהיכי תיתי שימנעוהו אהבת בנו יחידו מלעשות רצון בוראו וכו', ומהו החידוש הגדול הזה בנסיון העקידה אתמהא.

אמנם נראה כי מאוד עמקו מחשבות השי"ת בזה, כי הלא הוא חוקר לב ובוהן כליותיו של אברהם אבינו ע"ה, ולפניו נגלה מצפונו לבבו כי נקל לפניו לעשות רצונו בזה שישחוט את בנו כאשר יצוה אותו וכו', אבל יען כי רצה השי"ת לזכותו ואת זרעו אחריי לדורות עולם בנסיון גדול חדש אשר עוד לא נהיה כזאת מלפנים, על כן עשה הקב"ה ולקח מאברהם אבינו ע"ה כל מדרגותיו אשר היה לו מקדם, למען ישאר כמו איש פשוט אשר יתחיל רק עתה לעבוד את הבורא, ולאיש כזה בודאי יהיה הנסיון גדול מאוד לשחוט את בנו יחידו אשר אהבהו וכו' ואם בכל זה יקריב אותו לרצונו לפני ה' הלא באמת תגדל הנסיון עד להפליא, עכ"ל. ועיין בדברי רבינו בדרשת תקיעת שופר תשי"ד (בדברי יואל לר"ה אות לז).

אָבער דערנאָכדעם ווען זיי האָבן שוין געהערט [יתר הדיברות] פון משה רבינו, דעמאָלטס איז צוריק געווען דער יצר הרע. דערנאָכדעם האָבן זיי אָבער געזען ווייטער אַז ס'איז נישט גוט [כשיש יצה"ר], האָבן זיי מורא געהאַט אַז זיי וועלן נישט קענען עומד זיין [נגד יצה"ר], האָבן זיי געוואָלט צוריק האָבן ווי פריער ס'זאל זיין נעק [היצה"ר, ואמרו הלואי ישקני מנשיקות פיהו]. האָט מען געזאָגט, ס'איז שוין עברה השעה. על כל פנים זענען די אַלע מימרות נישט קיין סתירה.

מט

במצות אנכי ולא יהיה לך, לכולי עלמא עדיף מי שאין לו שום נטיה לרע

מה שנעקר יצה"ר בדברות ראשונות, הועיל שעכ"פ לעניני אמונה לא ישאר להם שום נטיה לרע

אָזויפיל קען זיין [הועיל לדור המדבר מה שנעקר היצה"ר מלבם בשעת אנכי ולא יהיה לך, אַז אויף אַנכי ולא יהיה לך איז 'דאָך' געבליבן, אַז בשעת ווען זיי האָבן עס געהערט [מפי הקב"ה] איז געווען נעק יצר הרע אָזוי ווי זיי האָבן מתחלה געהאַט [בשעת אמירת נעשה ונשמע, ובענין זה לא חזר אחר כך היצר הרע כל כך].

נ

בעניני "אמונה" ואיסור "עבודה זרה" לכולי עלמא עדיף מי שאין לו שום נטיה לרע

אין אמת'ן אַרײַן, ביי דער אמונה [שהוא דיבור "אנכי"] און ביי עבודה זרה [שהוא דיבור "לא יהיה לך"], ביי דעם ברויך מען נישט האָבן קיין שום נטיה [לרע] חלילה [אף 'בהתחלת' העבודה], דאָס איז דער אמת טאַקע.

נא

ולכן הצליחו לבטל יצרא "דעבודה זרה", מפי משאר יצרים

איבערדעם טאַקע, יצרא דעבודה זרה [שהוא דיבור "לא יהיה לך"] איז עס טאַקע געלונגען, האָבן טאַקע חכמינו ז"ל מעביר געווען [יומא סט: סנהדרין סד.], [ווייל מ'האַט זיך נישט געזוכט די נסיונות.

נב

אבל מ"מ בעניני "אמונה" יש נסיונות גדולים בעקבתא דמשיחא,

כי כשתקנו אנשי כנסת הגדולה ברכת ה' למלשינים "הכניעו" את יצרא דמינות, אבל לא שְׁחַמְדוּ

נאָר בעוונותינו הרבים, אין דער "אמונה" [שהוא דיבור "אנכי", עדיין יש נסיונות גדולות, כן] יצרא דמינות [דאָס] האָט מען נישט מבטל געווען.

אין דעם לעצטן דור, - חכמינו ז"ל האָבן דערויף געמאַכט אַ 'תפילה' [בברכת ה' למלשינים], האָבן זיי מיט דעם 'מכניע געווען' יצרא דמינות [אף שלא 'שחטוהו'], - אָבער אַצינדערט אין די לעצטע זמנים בעיקבא דמשיחא איז געוואָלדיגע נסיונות אין עניני אמונה.

נג

אפילו מחשבה בעלמא או 'ספק' נגד האמונה חמור מאוד

[ועכ"פ בעניני אמונה צריך שלא יהיה לו שום נטיה לרע] ווי דער רמב"ם זאָגט²² אַז די אַלע, די וואָס זענען געווען, למשל אחאב וכדומה, די אַלע וואָס זענען געווען זייער גרויס,

²² עיין בפירוש המשניות להרמב"ם (סנהדרין י). האריך בביאור י"ג עיקרי האמונה [וכינה אותם בשם "יסודות"] ואח"כ כתב וז"ל: וכאשר יאמין האדם אלה "היסודות" כולם ונתברר בה אמונתו בה', הוא נכנס בכלל ישראל, ומצוה לאהבו ולרחם עליו ולנהוג עמו בכל מה שצוה השי"ת איש לחבירו מן האהבה והאחווה, ואפילו עשה מה שיכול

[שְׁעָשׂוּ] אַסאַךְ מצות ומעשים טובים, נאָר אויף אַ זאַך וואָס ס'איז נוגע אין די י"ג עיקרים האָבן זיי נישט מאמין געווען, אָדער זיי האָבן געהאַט אַ 'ספק' דערניצן, די זענען אינגאַנצן נטרד געווען מן העולם [הבא], מ'האַט זיי גאָרנישט גערעכנט פאַר קיין איד, טאָמער איז מען נאָר [אפילו] 'מסופק' דערניצן [באחד מעיקרי האמונה].

וממילא אסור להיות שום נטיה לרע, ברברים הנוגעים לאמונה

[ממילא] אין דעם טאָר מען נישט האָבן קיין שום נטיה [לרע ח"ו].

אפילו חלילה ס'פאַלט עפעס איין [איזה הרהור ומחשבה של ספק], אַן ענין וואָס ס'איז 'נוגע' אין דער "אמונה", אין די י"ג עקרים, איז מען מחוייב [לברוח ממחשבות כאלו] כְּבוֹרָח מן הָאָרִי, מיט "מסירת נפש" ממש, און מ'זאָל זיך נישט צולאַזן [צו זיך] אַזאַ 'געדאַנק', אַזאַ 'ספק' אפילו.

דאָרטן [בעניני אנכי ולא יהיה לך] איז טאָקע דער אמת, אַז אפילו די וואָס זענען [נאכ]נישט געווען אויסגעהאַרעוועט אַז מ'זאָל נישט האָבן קיין שום נטיה לרע, אָבער ביי דער "אמונה" ברויך מען טון, ברויך מען זיין 'בשלימות'.

בשאר עבירות מצינו רק הצדיקים שנומנו בגמרא, שהפכו הוצה"ר כולו לטוב,

אבל בעניני האמונה היו 'כל' הצדיקים בבחינה כזה שלא היה להם שום נטיה לרע

ביי אַנדערע זאַכן [שאר עבירות] איז דאָך נאָר געווען 'די' וואָס די גמרא רעכנט אויס^כ [שהפכו את היצר הרע לגמרי], ס'איז געווען אברהם אבינו, און דוד, וואס ער איז געוועזן זלבי זלל בְּקָרְבִּי.

אָבער אין עניני "אמונה", זענען צדיקים אמיתיים 'אַלע' געוועזן ביי דער בחינה [אז] ס'זאָל נישט זיין קיין שום נְטִיָה [לרע] חלילה.

נד

איבערדעם, איבערהויפט טאָקע ביי "עבודה זרה", טאָר מען נישט האָבן דערין קיין שום חלק, קיין שום חלק אין דעם.

[קושיא ב]

איבערדעם איז געווען ביי רות [שאמרה לְנַעֲמִי (רות א, טז) עֲמָךְ עָמִי, וְאַלְקִיךָ אֱלֹקֶיךָ], מ'האַט איר געזאָגט, [רות לנעמי] דעם עֲמָךְ עָמִי, [לקבל עליה מה שאמרה לה נעמי דמפקדינן] תרי"ג מצות, [דערנאך] האָט זי ווייטער געזאָגט וְאַלְקִיךָ אֱלֹקֶיךָ, [לקבל מה שאמרה לה נעמי עוד, כי] אסיר לך עבודה זרה.

לכאורה אַז מ'האַט שוין געזאָגט אַלע תרי"ג מצות, איז דאָך עבודה זרה בכלל [תרי"ג מצות], וואָס ברויך מען איבערזאָגן [עקסטער], זי האָט דאָך שוין געזאָגט [שמקבלת עליה כל התרי"ג מצות].

מן העבירות, מחמת התאוה והתגברות הטבע הגרוע, הוא נענש כפי חטאיו, אבל יש לו חלק לעולם הבא, והוא מפורשי "ישראל". וכשנתקלקל לאדם "יסוד" מאלה "היסודות", הרי יצא מן הכלל וכפר בעיקר, ונקרא צדוקי ואפיקורוס וקוצץ בנטיעות, ומצוה לשונאו, ועליו נאמר (תהלים קט, כא) הָלוֹא מִשְׁנֵאִיךָ ה' אֶשְׁנָא.

^כ בגמרא (כבא בתרא יז.) שלשה לא שלט בהן יצר הרע, אלו הן: אברהם, יצחק ויעקב, דכתיב בהו בפל, מפל, כל. ויש אומרים אף דוד, דכתיב זלבי זלל בְּקָרְבִּי (תהלים קט, כב). וכתבו על זה התוספות (בד"ה שלשה לא שלט) אין לפרש שלא שלט כלל, דאם כן היכי קבלו עליה "אגרא", אלא כדאמר (יומא לח:) מאי דכתיב (שמו"א ב, ט) וְגִלְיָ חֲסִידָיו יִשְׁמְרוּ, כיון שעבר אדם רוב שנותיו ולא חטא שוב אינו חוטא, הכי נמי כיון שראה הקב"ה שהיו דוחקין עצמן כל כך להתרחק מן העבירה סייעם הקב"ה מכאן ואילך שלא שלט בהן יצר הרע.

נה

ביאור קושיא ב - אופן א

נעמי ורות הזכירו ענין עבודה זרה במיוחד, יען שהוא שונה וחמור מתרי"ג מצות, לענין שאין לאדם להיות בזה שום נמיה לרע נאָר וואָס'זשע דען, "עבודה זרה" דאָס איז 'בפרטיות', [וויבאלד] מ'דאָרף [ביי דעם] מַסְלָק זיין דעם גאַנצן 'כח היצר', דאָרטן טאָר מען נישט צולאָזן קיין שום ספיקות בעולם, קיין שום נְטִיָה לָרַע. [ולכן עבודה זרה שונה משאר עבירות שעדיף בתחלה שיהיה לו נטיה לרע אצלם ויתגבר על זה, ולכן הזכירו נעמי ורות איסור עבודה זרה בפני עצמו].

נו

ביאור קושיא ב - אופן ב

כח יצח"ר של עבודה זרה חמור מאוד יותר מכל עבירות, אף לאחר שכבר הרגו ליצרו [ולכן הזכירו זאת במיוחד, מחמת חומרו] [ואפשר עוד, דהנה בין] רבי חנינא און רבי יונתן^{יב} איז אַ פלוגתא, צי זאָג איך, [אויב] אַז מ'דאָרף צו גיין [אַ וועג וואָס איז פתוח] אָדער אַפּתַחא דעבודה זרה אָדער אַפּתַחא - רחמנא ליצלן - דעריות, האָט ער געזאָגט [לבסוף, אחד מהם] נִיזִיל לְאָמִיר גיין אַפּתַחא דבי זונות [ונכוף את יצרינו] און אַזוי אַרומער וּנְקַבֵּל אַגְרָא [שנקבל שכר], האָט ער [חבירו מתחילה] געזאָגט נײַן, מ'טאָר נישט [להביא עצמו לידי נסיון, ועדיף יותר לילך אצל פתח עבודה זרה דשם אין התגברות היצר כל כך, דכבר נשחט יצרו]. - [ומשמע בגמרא שלבסוף הכריעו לילך טפי אפתחא דעריות]. פונדעסטוועגן [אף שעריות קשה יצרו] זעט מען דאָך פון דעם אַז ס'איז נאָך אַרגער [אפיתחא] פון עבודה זרה, כאָטש דאָרט [אצל ע"ז] האָט מען דאָך גע'שחט'ן דעם יצר הרע, איז שוין נישטאָ דער חשש מ'זאָל נמשך ווערן, און דאָרטן דער יצר הרע דעריות איז דאָך נאָך דאָ, פונדעסטוועגן די 'בחינת' עבודה זרה איז אַזוי האַרב, אַז אפילו אָן דעם [יצר הרע דעבודה זרה], אפילו ווען מ'האָט [שוין] גע'שחט'ן דעם יצר הרע, אף על פי כן איז עס נאָך אַלץ האַרבער, די בחינה פון עבודה זרה - דאָס איז דאָך אָן ענין פון מינות - דאָס איז אַרגער [מכל איסורין שבתרי"ג מצות, ואף מבחינה של עריות דתקיף יצריה]. [ועל כן אחר שהזכירה נעמי דתרי"ג מצוות נצטוונו, וקיבלן רות עליה, הוסיפה נעמי ואמרה בפרטיות "אסיר לך עבודה זרה", עד שקיבלה גם זאת עליה, כי איסור עבודה זרה שהוא ענין מינות, זה חמור יותר מכל תרי"ג מצות].

נד

ביאור קושיא ב - אופן ג

סתם "יצר הרע" נקרא בכינוי עבודה זרה (אל זר), יען שכוונתו ורצונו להביא לבסוף לידי כך ח"ו אָבער עקסטערדעם [יש לפרש עוד], אַזוי ווי די גמרא (שבת קה:) זאָגט, לֹא יִהְיֶה כָּךְ אֶל זֶר (תהלים פא, י), לֹא יִהְיֶה "כָּךְ" אֶל זֶר, אִיזוּהוּ אֶל זֶר שֶׁהוּא בְּגוּפוֹ שֶׁל אָדָם, [שעל זה אמר הכתוב] ס'זאָל אין "דיר" נישט זיין קיין אַל זֶר, זה יצר הרע, [ווייל] היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך עד שאומר לָךְ עֲבֹד עבודה זרה [ולכן אף 'מתחילה' נקרא היצר הרע כך, כי כוונתו להביא את אדם 'לבסוף' עד לידי עבודה זרה ח"ו]. זעט מען אַז דעם וואָס ס'ליגט אין פנימיות [=יצה"ר שהוא טמון בלב האדם, נקרא גם כן בכינוי שם 'עבודה זרה'], דאָס איז אַ זאָך וואָס ס'איז נאָכנישט קיין עבודה זרה [ממש], מ'זאָגט נישט אָן אויף עבודה זרה [ממש] לֹא יִהְיֶה כָּךְ אֶל זֶר, נאָר זה יצר הרע, ס'איז

^{יב} בגמרא (עבודה זרה יז.). רבי חנינא ורבי יונתן הוו קאזלי באורחא. מטו להנהו תרי שבילי [פרשת דרכים], חד פצי [פתוח] אפיתחא [לפתח] דעבודת כוכבים, וחד פצי אפיתחא דבי זונות. אמר ליה חד לחבביה, [דיותר עדיף אין ניוזיל אפיתחא דעבודת כוכבים דְּנָכִיס יצריה נדיצר הרע של ע"ז כבר נשחט ע"י אנשי כנסת הגדולה], אמר ליה אידך, [דיותר עדיף אין ניוזיל אפיתחא דבי זונות] [שקשה יותר להתגבר] ונכפייה ליצרין, ונקבל אגרא.

נאך 'זייער ווייט' פון עבודה זרה, ער הייסט נאָר עשה 'כך' [אבל לא ע"ז ממש], דעם וואָס ס'איז נאָכנישט קיין איסור [גמור, ואם כן לא נכלל בתי"ג מצות], ס'איז נאָר אַ זאָך וואָס ס'קאָן ברענגען דערצו, 'דער' יצר הרע [גם כן] ווערט אָנגערופן אַל זר, דער ווערט אָנגערופן עבודה זרה, דער [יצה"ר שבתחלה] וואָס ער זאָגט [נאָר עשה] 'פּף'.

נח

ומה שהוסיפה נעמי אָסר לן "עֲבוֹדָה זָרָה", הכוונה על "היצר הרע" בכללויות שמכונה כך אף בתחלת הסתותיו, ואם כן בזה נכלל גם דברי הרשות שאינם בכלל תר"ג מצות

איבערדעם האָט זי הערשט [עקסטער] געזאָגט אסיר 'לן' עבודה זרה, מ'האָט "אונז" דאָ גע'אסר'ט [היצר הרע אף מדברי הרשות, ועבודתינו הוא] מ'זאָל מיר זיך פורש זיין פון די גרעסטע [=יותר מצויד'יגע] אַל זר וואָס ס'איז 'בגופו של אדם', דעם אומר לו 'עשה כך'. דעם האָט מען איר געזאָגט.

דאָס איז 'אויסער' די תרי"ג מצות, [שבוזה כלולים גם דברי הרשות, און] ס'ווערט דאָך אָנגערופן עבודה זרה, אַל זר שבגופו של אדם.

און זי [רות] האָט אויף דעם אויך געזאָגט [שמקבלת על עצמה], אויף דעם האָט זי געזאָגט ואלקין: אלקי.

נט

ביאור קושיא א - אופן ג

"אשר באת" תמיד מחדש בכל יום, ללחום נגד היצר

איבערדעם, דאָס אַלעס איז נכלל אין [כפל הלשון] "אֲשֶׁר בָּאת" לַחֲסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו, [זי איז] אַלץ און כסדר געקומען [והתגברה על היצר הרע בכל יום מחדש, וכמו שקיבלה על עצמה באומרה ואלקין אלקי, וכאמור].

דער יצר הרע ווערט אָנגערופן [״שבא״ בכל יום מחדש, כמו שאמרו (סוכה נב: קידושין ל:)] יצר של אדם מתגבר עליו בכל יום, דער חובת הלבבות זאָגט¹⁰ אַן אַנדערער אויב אַם תִּנְצְחֶהוּ פֶּעַם וּשְׁתִּים וועט ער דיך אָפּלאָזן, [אַבער] דער יצר הרע, אפילו דו וועסט אים מִנְצָח זיין 'וויפיל מאָל', נעמט ער זיך נאָך אַלץ צו דיר.

[ועל כן רות כשקיבלה על עצמה דברי נעמי שאמרה אסר לן עבודה זרה, דהיינו היצר הרע שבגופו של אדם, באה גם כן בכל יום מחדש ללחום ולהתגבר על יצרה, ולכן הוסיף ר' חסא וכפל לשון אשר "באת" לחסות תחת כנפיו].

ס

ביאור קושיא א - אופן ד

אף שהגר בא ברצונו להתגייר, יש חשש שלא יחזור לסורו, כי אחר הגיור כבר יש לו יצה"ר של "ישראל"

לעולם ס'איז דאָך (קידושין ע:) קָשִׁים גֵּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּסַפְּחַת [=כנגד צרעת (רמב"ם)].
דער רמב"ם (הל' איסור"ב יג, יח) זאָגט דאָך דעם טעם, ווייל על פי רוב זענען זיי חוֹזְרִים לְסוּרָם, זיי לויפן צוריק צום מקור. (עיין פרישה ח"מ רפג, ב. ביאור שלא יחזור לסורו בגר).

¹⁰ בחובות הלבבות (שער ה, פרק ה) וז"ל, וְאָמְרוּ עַל חֲסִיד, שֶׁפָּגַע אֲנָשִׁים שְׂבִים מִמִּלְחַמַּת אוֹיְבִים וכו', אָמַר לָהֶם שְׂבִיתֶם מִן הַמִּלְחָמָה הַקְּטָנָה שׁוֹלָלִים שְׁלָל, הַתַּעֲתוּדִי לְמִלְחָמָה הַגְּדוֹלָה. אָמְרוּ לוֹ, וְמָה הִיא הַמִּלְחָמָה הַגְּדוֹלָה. אָמַר לָהֶם, מִלְחַמַּת הַיֵּצֶר הַרְעִי וְחִילָיו. וְמִן הַתִּימָה, אָחִי, כִּי כָל אוֹיֵב שִׁישׁ לָךְ, כְּשֶׁתִּנְצַח אוֹתוֹ פֶּעַם וּשְׁתִּים, יִרְף מִמֶּךָ וְלֹא יַעֲלֶה עַל לְבוֹ הַלֶּחֶם בָּךְ, לְדַעְתּוֹ יִתְרוֹן כִּחַד עַל כָּחוֹ, וְהוּא מִתְיָאֵשׁ מִנְצַח אוֹתָךְ וּמִגְבוּר עֲלֶיךָ. אָבַל הַיֵּצֶר אֵין מִסְפִּיק לוֹ מִמֶּךָ נִצּוּחַ פֶּעַם וּמָאָה פְּעָמִים, בֵּין שֶׁנִּצַּח אוֹתָךְ בֵּין שֶׁנִּצַּחְתּוּ וכו', יֵאָרֵב לָךְ כָּל יְמֶיךָ לְנִצָּח אוֹתָךְ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ יְבוֹתֵינוּ וְקִרְנֵם לְבָרְכָה (אבות ב, ד) אַל תִּאֲמִין בְּעֶצְמָךְ עַד יוֹם מוֹתָךְ וכו', וְעַל כֵּן רָאִי לָךְ, שְׁתִּהִיָּה נִזְהָר מִמֶּנּוּ.

לכאורה פאָרוואָס זענען זיי חוזרים לסורם, מאי דלא הוה הוה, מה דהוה לא הוה? איידער זיי זענען געקומען זענען זיי דאָך געווען גוים, האָבן זיי געהאַט דעם התעוררות זיי זאָלן זיך מגייר זיין, און דערנאָכדעם קאַנען זיי נישט עומד זיין? נאָר וואָס דען ס'קען זיין, דער יצר הרע איז דאָך מְנִיחַ כָּל הָאֲמוֹת וּמִתְגַּדֵּה בָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל (סוכה נב.), [ממילא] ווילאנג ער איז נאָך געווען אַ גוי, האָט זיך נאָך דער יצר הרע נישט פאַרלייגט אויף אים, האָט ער נישט געהאַט קיין שום נסיון נישט, האָט ער זיך דורכגעפירט [שעלה בידו להתגייר], אָבער אַז ער איז שוין געוואָרן טאַקע אַ איד, איז שוין דער יצר הרע מער געווענדעט צו אים, איבערדעם איז עלול ער זאָל חוֹזֵר זיין לְסוּרוֹ, ווייל דעמאָלטס איז דאָך מער התגברות היצר, וויל ער זיך נישט שלאָגן מיטן יצר הרע, איז ער חוֹזֵר לְסוּרוֹ.

סא

"אשר באת" ללחום תמיד נגד היצר הרע של "ישראל" שמתגרה בגרים לחזור לסורם ח"ו

[וממילא בכל גר] ברויך מען אויפדאָסניי קומען [נגד יצור], מיט אַ שטאַרקערן כח, אַז מ'זאָל נאָך בלייבן תחת כִּנְפֵּיו, ס'איז נישט גענוג מ'קומט איין מאָל [ומתגייר, רק צריך ללחום תמיד שלא יחזור לסורו]. [ומישוב דברי ר' חסא, שכפל לומר אֲשֶׁר "באת", כי גם לאחר הגיור היתה צריכה לבוא בכל יום מחדש להשאר לַחֲסוֹת תחת כִּנְפֵּיו]. (ההמשך לקמן אות סג)

סב

ביאור קושיא ב - אופן ד

נעמי הודיעה לרות שדייקא לאחר שמקבלת תרי"ג מצות, תהיה לה יותר המלחמת עבודה וזה שהוא כינוי ליצר הרע איבערדעם דאָס איז דער פשט טאַקע, האָט זי [נעמי] געזאָגט [אסיר לן עבודה וזה, וכוונתה אויף] דער יצר הרע וואָס ס'איז בגופו של אדם, מ'רופט דאָך עס [בשם ע"ז], אַל זר רופט דאָך אים אָן די גמרא, איבערדעם האָט זי געזאָגט אסיר "לן" עבודה וזה, דער יצר הרע שהוא "בגופו" של אדם. דאָס איז נאָכדעם וואָס דו וועסט אויף דיר מקבל זיין אַלע תרי"ג מצות און דו וועסט ווערן "אַ איד", וועסטו 'הערשט' האָבן דעם אַל זר שהוא בגופו של אדם זה יצר הרע. דעם האָט זי געמיינט. אויף דעם האָט זי געענטפערט [ואלקיך אלקיך].

סג

סיום ביאור קושיא א (אופן ד)

די רות המואביה, איז נישט [געקומען] אויפאָמאָל, זי איז כסדר געקומען, נישט איין מאָל. אַז מ'קומט [נאָר] איין מאָל [בשעת הגיור] לַחֲסוֹת תחת כִּנְפֵּיו, קען זיין חלילה שפעטער ס'האָלט נישט אויס [=שאין לזה קיום, רק חוזר לסורו]. רבי חסא האָט אָבער געזאָגט ניין, דעמאָלטס האָט מען געזען אין איר אַז זי איז [הולכת ובאה] למעלה, זי גייט מוסיף והולך.

התכלית הוא: 'הַחֹק' במוסר 'אל תרף'

[וכדמצינו בפסוק] וְאַבְרָהָם זָקֵן בְּיָמָיו (בראשית כד, א), זאָגט דער זוהר הקדוש¹², נישט אויף איין מאָל, לֹא בְּשַׁעֲתָא חָדָא וּבְיוֹמָא חָדָא, נאָר בְּיָמָיו, ער איז כסדר

¹² בזוהר הקדוש (ח"א קכט.) וְאַבְרָהָם זָקֵן בְּיָמָיו וְה' בְּרַךְ אֶת אַבְרָהָם כָּל. תא חזי, אברהם אֲתָקְרִיב לְגַבְיָהּ, וְתִאבְדְּתִיהּ דִּלְיָהּ הָוָה כָּל יוֹמוֹי בְּהָא, וְלֹא אֲתָקְרִיב אַבְרָהָם בְּיוֹמָא חָדָא אוּ בְּיוֹמָא חָדָא, אֲלֵא עוֹבְדוֹי קְרִיבוּ לִיהּ כָּכָל יוֹמוֹי מְדַרְגָּא לְדַרְגָּא, עַד דְּאִסְתַּלַּק בְּדַרְגוֹי.

געקומען מיט די טעג, יעדן טאג איז ער געגאנגען ווייטער ביז ער איז געוואָרן אזוי גרויס, ווייל כסדר איז ער געווען "בא", ער איז נישט אוועקגעגאנגען.

אזוי איז געווען ביי איר, אָשר באת "לחסות תחת כנפיו", ס'איז נישט קיין חשש פון חזרת לסורה (דלעיל אות ס), ווייל אָשר "באת" זאָגט ער [רבי חסא], דו ביזט כסדר געקומען, זי איז געווען [בבחינת] "בא בימים", רות איז מוסיף [בכל יום], זי איז געגאנגען אזוי ווייטער און ווייטער^כ.

דאָס איז דער תכלית, 'החזק' במוסר 'אל תרף' (משלי ד, ג).

^כ וזה לשון קדשו של רבינו בס"ג ב' דשבועות תשי"ט. (ששם הרחיב הביאור בזה יותר מכאן).

דער כלל [אין] אז געוויינטליך די התחלה איז אייביג שטארקער, און דערנאָך ווערט עס ווייניגער. דער אמת אריין, צדיקים גייען דאָך וואָס אַמאָל מדרגא לדרגא, מער ווי אין דער התחלה, אַ מענטש איז דאָך נישט קיין עומד, אַ מענטש איז אַ הולך, אָדער מ'גייט העכער אָדער חלילה פאַלט מען, און אַז ס'איז ווייניגער [חסר מהשלמות], דאָס איז דער חידוש פון צדיקים אַז זיי זענען געגאנגען העכער.

ס'שטייט אין זוהר הקדוש וְאֶבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים, נישט אויפאיינמאַל איז ער געוואָרן אזוי גרויס, נאָר יעדן טאָג - בָּא בַּיָּמִים - יעדן טאָג איז ער אַלץ געוואָרן גרעסער, דאָס איז דער חידוש, ווייל לכאורה זאָגט מען דאָך דאָ אַז אַין חסידות [בכתחלתו], שפעטער איז דאָך דער כלל פאַלט מען צוריק, און דאָ איז דאָך דאָ [אצל הצדיקים שמוסיפין ונתעלין והולכין מיום ליום].

נאָר דער אמת איז אָבער, אויף די תורה הקדושה שטייט בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים, לא יהיה בעיניך כדיוטגמא ישנה אלא כחדשים, אַז איז אַז ויך מתחדש, יעדן טאָג הייבט מען אָן אויף דאָסניי, קומט אויס יעדן טאָג איז אַן התחלה, מיט אַ נייעם שטאַרקייט, מיט אַ נייע השתקקות.

אזוי איז געווען ביי צדיקים! יעדן טאָג אַ התחלה, עקסטער יעדן טאָג. לעולם פאַר צדיקים דאַכט זיך אַז זיי האָבן קיינמאָל גאַרנישט געטוהן, ער הייבט יעצט אָן אויף דאָסניי יעדעס מאַל.

מ'טייטשט דאָך מיט דעם פֿי תצא למלחמה על איִיִּיִּי (דברים כא, י), פאַרוואָס שטייט נישט פֿי תלחם עִם אוֹיְבִיךָ, נאָר כִּי תצא למלחמה. מ'מוז אייביג וויסן אַז "מ'גייט אַרויס" אין אַ מלחמה, פֿי תלחם איז טייטש אַז מ'איז לוחם און מ'איז שוין אַרויס, אייביג דאַרף מען וויסן אַז מ'גייט 'היצט' אַרויס, ס'איז אייביג כחדשים, איז עס אייביג ניי, אייביג איז עס כחדשים.

די זעלבע זאָך איז געווען ביי רות, קען זיין רות האָט נאָך אויפן וועג אויף זיך מקבל געווען, ווי דער פסוק רעכנט אויס נעמי האָט איר געזאָגט נאָך אויפן וועג, [ורות השיבה] אַל אָשר תלכי אַלף ובאָשר תליני אַלף עִמָּך עִמִּי וְאֶלְקָיִךְ אֶלָּכִי, זי האָט מקבל געוועזן דעם עול תורה און דעם עול מצוות און די אַלע ענינים נאָך דעמאָלטס אויפן וועג, און דערנאָכדעם וואָס אַמאָל [מער], יעדן טאָג מער מרגיל געווען אין זיך די עבודה, איז זי אויפדעסניי געקומען ...

דאָס איז דער פשט, 'שְׁלֹם ה' פִּעְלֶךָ ותהי משכְּרֶךָ "שְׁלֹמָה" מעם ה' אַלְכִי יִשְׂרָאֵל אָשר באת לחסות תחת כנפיו, רב חסא טוט דאָ אויף, אַז ער מיינט נישט דער "אָשר באת לחסות" אַז ס'איז איין מאַל געווען בָּאת לחסות, נאָר כסדר איז געווען אָשר באת לחסות, זי איז כסדר געקומען לחסות, ס'איז כסדר געווען אַן התחלה, יעדן טאָג תהא בעיניך כחדשים, אויף דאָסניי אָנגעהויבן צו דינען דעם באַשעפער, און מקבל געווען דעם עול תורה און דעם עול מצוות, מיט אַ העכערע בחינה ווי נעכטן, אַ העכערע בחינה ווי פריער.

דער יצר הרע בכל יום איז זיך מתגבר ומתחדש, אזוי זאָגט דאָך די גמרא (ידיושן ל:) 'יצרו של אדם מתחדש ומתגבר בכל יום [ולעומת זה צריך האדם להתחדש בכל יום להתגבר לעומתו]. זי איז געווען אָשר באת לחסות תחת כנפיו, זי איז כסדר איז זי געקומען, נישט נאָר דעמאָלטס איין מאַל איז זי געקומען, און דערנאָכדעם איז זי שוין נישט געוועזן כתחילתו, ווייל אין חסידות ככתחילתו, נאָר וואָס דען זי איז כסדר געקומען לחסות, זי האָט אויפדאָסניי מקבל געווען דעם עול תורה, דאָס האָט מחדש געוועזן דאָ רב חסא, אַז נישט נאָר איין מאַל האָט זי מקבל געווען, נישט נאָר איין מאַל איז געווען אַשר באת לחסות, נאָר ס'איז כסדר געווען אַשר באת, ער האָט געזען אויף איר אַז זי איז אַלעמאַל געקומען, נישט נאָר ווען זי איז געקומען אויפ'ן וועג לחסות תחת כנפיו יתברך שמו, נאָר זי איז פונדאסניי געקומען לחסות תחת כנפיו, אזוי איז עס "בשלימות", איבערדעם ותהי משכורתך "שלימה" מעם ה' אַלְכִי יִשְׂרָאֵל.

איבערדעם איז רעכט וואָס ער זאָגט "וְעֵתָה" אַם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקִלִּי, אזוי ברויך אַ איד זיין כסדר, מ'דאַרף וויסן אַז "היצט" בין איר אויף מיר מקבל, אפילו מ'האָט געדינט דעם באַשעפער פריער אויכעט, דאַרף מען אויפדאסניי מקבל זיין יעדעס מַאָל, "וְעֵתָה" אַם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ.

סד

דברי התעוררות לנעילת החג

ס'שטייט אין ישמח משה^ט [לפרש הפסוק (ירמ' לא, טז)] יש תקנה לאחריהך וגו' ושבּוּ בְּנִים לְגִבּוֹלָם. זאָגט ער, אידן, ס'איז דאָ 'זמנים' ביי אידן, ווען ס'קומט די 'הייליגע טעג' אָדער כדומה, און ס'איז דאָ 'התעוררות', אידן זענען חוזר בתשובה, און זיי גיסן זיך אויס די הערצער פאַר'ן באַשעפער.

[אַבער] וואָס וועט זיין נאָכדעם ווען מ'גייט אַהיים, מ'גייט אַוועק פון דעם 'זמן', איז מען צוריק דער 'זעלבער' וואָס מ'איז געווען.

זאָגט ער יש תקנה לאחריהך, ס'איז דאָ אַ האַפּענונג, אָבער דער פעלער איז אָבער, ושבּוּ בְּנִים לְגִבּוֹלָם, מ'גייט צוריק צו דעם פריעריגן גבול. [עד כאן דברי הישמח משה].

סה

איבערדעם דאָרף מען פאַרקערט, זיין מוסיף והולך, ווייטער גיין!
ווען ס'איז דאָ עפעס אַ "זמן התעוררות", דאָרף מען עס 'אַנכאַפּן'.
אדרבה, שפּעטער - וואָס אַמאָל - ברויך מען עס 'מער' אין זיך אַרייננעמען 'בָּלָב'.

סו

ביאור המכילתא, זכור מלפניו שמור מלאחריו

קען זיין, [לפרש דעם וואָס] דער מכילתא (פ' יתרו) זאָגט, זָכוֹר וְשָׁמֹר, זָכוֹר 'מלפניו' וְשָׁמֹר 'מלאחריו'.

זָכוֹר איז דאָן טייטש מַחֲד בְּשֶׁבֶךְ לְשִׁבְתֶּיךָ, מ'זאָל פון 'פריער' געדענקען דעם שבת^ל, אַזוי זעט מען אין די גמרא (ביצה טז). [וזהו זכור 'מלפניו'].

שָׁמֹר זאָגט מען [זאָלסט עס 'אַפהיטן' אויף 'לאחריו'], אַז דו האָסט עפעס אַ שטיקל קדושה, עפעס קונה געווען אין "שבת", זאָלסט עס גוט 'אַפהיטן' אויף 'דערנאָך' אויכעט.

זאָלסט דיר נישט אַוועקגיין! זאָלסט דיך נישט איבערלאָזן דערפון!

נאָר זאָלסט עס 'קובע' זיין "בלב" אויף ווייטער!

סז

איבערדעם האָט ער געזאָגט [ר' חסא בכפל לשון] אָפּר "בָּאֵת" לַחֲסוֹת תַּחַת פִּנְפּוֹ, כסדר [געקומען] (כדלעיל אות סג).

סח

היצט ביים זמן מתן תורתנו איז אויך אַזוי! מ'ברויך זיך אָנהאַלטן [דעריין].

מ'זאָל נישט מיינען אַז מ'גייט אַרויס פון די טעג פון 'שבועות' איז שוין 'נאָך' דעם זמן מתן תורתנו.

^ט בישמח משה פרשת ראה (ר"ה לא תעשון ככל) כתב וזה לשונו: והנה יסודי התשובה שלשה, כמבואר בספר חרדים פרק ב' מהלכות תשובה, וידוי, חרטה, ועזיבת החטא. וכבר הוכחתי (ביש"מ פרשת נשא, ד"ה והתודו) דהתענית ושאר דברים לאו מעיקרי התשובה הן עיי"ש, רק החרטה והידוי ועזיבת החטא. והנה החרטה והידוי מצוי דאף רשעים מלאים חרטה (עירובין ט), רק עזיבת החטא אמיתי קושי המציאות, כי תמיד שבים על קיאם. וכמו שפרשתי בפסוק מנעי קולך מכבי, דודאי בכל שנה בימי התשובה ישראל עושים תשובה ונפעל למעלה. וזה שאמר הכתוב יש שָׁכָר 'לפִּעֲלֶתְךָ', ושמא תאמר אם כן מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום, על זה אמר ושבּוּ בְּנִים לְגִבּוֹלָם, כי אחר עבור ימי הדין שבים למעשיהם הראשונים, והיא הגורם כי עדיין בן דוד לא בא.

^ל עיין באורך בס"ג בהר תשי"ד (לשון קדשו אות כט-לא).

ביי די תורה הקדושה שטייט (ברכות יא, ב) [שמברכין עליה בְּרוּךְ אַתָּה ה'] "נותן" התורה, ס'שטייט נישט "נתן", הקב"ה איז 'כסדר' משפיע [השפעת התורה בכל יום], לשון ה'ה, הקב"ה איז כסדר אַ נותן התורה^א.

נאָר אין "זמן מתן תורתנו" ווערט אַן התעוררות מחדש, אזוי ווי ס'איז געווען דעמאלטס [בעת מתן תורה], אָבער נישט [אז] ס'הערט זיך אויף [לאחר שבועות].

און אז מ'איז טאָקע אמת'דיג דבוק, אַן איש הנלכבֿ'ב, האַלט דאָס [לכל השנה] אויף כסדר, ס'בלייבט דערפון עפעס.

אָבער אפילו חלילה אַז מ'איז דורכגעגאָנגען [היו"ט שבועות] און ס'האָט גאָרנישט געמאַכט קיין 'התעוררות' בלב, אָבער אין 'פנימיות' איז אַלץ דאָ [השפעת התורה] אפילו מ'איז נישט מרגיש.

מ'דארף עס נאָר 'אויפצוארבעטן' אויך אויף ווייטער, הַחֶזֶק בַּמוֹסָר אַל תָּרָף.

סט

מ'זאָל די זכיה האָבן, מ'זאָל זיך האַלטן אין די קדושת הימים פון דעם "זמן מתן תורתנו". ס'זאָל זיין שְׁמור מ'לאַחֲרֵיו, אויף ווייטער.

איבערדעם זאָגט מען אויף 'ווייטער' [שמור מ'לאַחֲרֵיו].

איבערדעם [דייקא] ביי די דברות אחרונות האָט מען געזאָגט "שְׁמור" מ'לאַחֲרֵיו.

ביי די ערשטע [דברות] האָט מען עס נישט געזאָגט, [ווייל] שְׁמור מ'לאַחֲרֵיו איז 'ממילא' געווען, מ'האָט געשפירט דעם טעם.

אָבער די דברות אחרונות זענען דאָך שוין געווען נאָכ'ן חטא העגל, האָט מען נישט אזוי געשפירט, האָט מען 'אָנגעזאָגט' דעם שְׁמור מ'לאַחֲרֵיו.

ע

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן:

מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל זיך האַלטן אין די קדושת הימים, אין זמן מתן תורתנו. מ'זאָל זיין דבוק אין די תורה הקדושה, אין די ווייטערדיגע טעג .. די קדושת הזמנים וואָס מ'ברויך צו האָבן .. דער בורא כל עולמים זאָל העלפן מ'זאָל דבוק זיין אין די תורה הקדושה. מ'זאָל זיך נישט אָפּרייסן.

^א עיין תפארת ישראל (למהר"ל מפראג, פרק נו) וז"ל, קול הקב"ה שנתן תורה והשפיע אותה לישראל היה בלי שינוי, כי הוא יתברך משפיע התורה והחכמה תמיד בלי שינוי כלל, כי אין שינוי בתורה, רק ישראל באותו דור היו ראויים לקבל מאתו השפעת התורה והיו מקבלים הקול ולא היה ראוי לזה דור אחר, מכל מקום קולו של הקב"ה הוא נצחי בלי שינוי, רק השינוי הוא מצד המקבלים. ודבר זה רמזו חכמים בברכת התורה, בְּרוּךְ אַשֶׁר בְּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ וְחִתִּימָת הַבְּרִכָּה בְּרוּךְ אַתָּה ה' תּוֹרָתְךָ לִשׁוֹן הָהוּא, ולא "נתן" התורה. וזה לשון קדשו של רבינו בס"ג ב' דשבועות (שחל בשבת) תשי"ט: זמן מתן תורתנו דאָס זאָל בלייבן אַ נצחיות, די תורה הקדושה האָט מען דעמאלטס געגעבן, אָבער די השפעה איז כסדר, בכל יום יהיו בעינין כחדשים. דער זמן מתן תורתנו איז כסדר, מ'זאָגט דאָך פאַרדעם, מ'מאַכט אַ ברכה "נותן" התורה, בְּרוּךְ אַתָּה ה' נותן התורה, און מ'זאָגט נישט בְּרוּךְ אַתָּה ה' "נתן" התורה. [ולכאוריה] מ'האָט דאָך נאָר איין מאל דעמאלטס געגעבן די תורה הקדושה, מ'האָט דאָך נאָר 'דעמאלטס' געגעבן, וואָס זאָגט מען עפעס "נותן", [דמשמע אז] ער גיט כסדר. - נאָר די 'השפעת התורה' וואָס מ'האָט געגעבן, האָט מען כסדר 'השפעות חדשות', יעדן טאָג ווערט דאָך נתחדש העכערע ענינים, ווער שמועסט די בני עליה, זייער השפעה איז דאָך עד אין חקר, "יעדער איד וואָס ער וויל דינען דעם באַשעפער איז דאָ השפעות חדשות" [בכל יום], איבערדעם זאָגט מען "נותן" התורה, הקב"ה גיט כסדר די השפעה.

^ב על פי הפסוק (איוב יא, יב) וְאִישׁ נָבוֹב יִלְכָּב, ופירש"י, יקנה לו לֵב לשלוב לבוראו ולפשפש במעשיו.

דער כח פון די תורה הקדושה זאל אויף אונז מגין זיין, מ'זאל מיר נאך זוכה זיין צום אמת.
מ'זאל ניצול ווערן מכל צרה וצוקה. און די זכיה האָבן מ'זאל קאָנען דינען דעם באַשעפער בשמחה ובנחת, מיט הרחבת הלב.
ס'זאל זיין וְשִׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתִגַּל הָאָרֶץ.
מ'זאל די זכיה האָבן צו טון דעם רצון הבורא ברוך הוא, באמת ובתמים.
ביז מ'וועלמיר במהרה זוכה זיין צו זען בהתרוממות קרן התורה וישראל, ובהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן.

תמצית הדרוש

ביאורים

ואפ"ל בהקדם מ"ש החיד"א בשם הקדמונים טעם שעושין זכר רק לענני הכבוד ולא למן ובאר, לפי שמהמן ובאר נהנו גם הערב רב, משא"כ ענני הכבוד היו מיוחדים רק לישראל.
ולכאורה יש להקשות מהו החסרון שגם לערב רב היו המן ובאר, הרי סוף סוף הוא נס וטובה גדולה לישראל, וכי משום שגם לערב רב היה זאת אין לו חשיבות.

ואפ"ל עפ"מש"כ ביפ"ת ונזר הקודש עמ"ש במדרש דלכן לא ניתנה התורה על שאר ההרים משום דנעשה עבו"ז על ראשיהם, דעל זה קשה דהלא מחבר אינו נאָסר ואמאי נפסלו כל ההרים. ותירצו דהוא כדי שלא יהיה פתחון פה לעו"ז לומר שכתב העבו"ז הביא השראת השכינה, ולכן רצה הקב"ה ליתן התורה רק על מקום שאין להם שום יד בזה.

ובזה יתיישב דברי החיד"א, דלכן לא רצה השי"ת לעשות זכר ויו"ט לנסים שנהנו מהם גם הערב רב, דאז יש חשש שמא יהיה פתחון פה לומר ח"ו שְׁנָא עֲבָד אֱלֹקִים, שהרי רואים שגם להערב רב שעשו את העגל נעשו להם נסים אלו, ולכן עושין זכר רק לנסים שנעשו לישראל בלבד, שזוהו עיקר התכלית והכבוד שמים לידע שרק קיום התורה ודיבקות בהקב"ה מביא כל הטובות.

ביאור קושיא ב

ועפ"ז יבאר מה שלא אמר "אשר בראתיך", דהנה בכללות הבריאה הרי הכל נברא מהשי"ת, ואפילו הסט"א וכחות הטומאה הם בריאה מהשי"ת, רק שהוא בדרך התלבשות ע"י השליח. ולכן כשאמר הקב"ה אנכי ה' א"א שהוא ציווי על יחוד השם לא רצה להזכיר בריאת העולם, שבוה משותף גם הסט"א וכחות הטומאה, ולכן אמר "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" שבוהו היו מיוחדים רק בני" לברם, שאפילו הערב רב שיצאו היו רק ע"י מרע"ה ולא ע"פ ציווי מפורש מפי ד', וכדרשת חז"ל עה"פ שְׁחַת עֲמָךְ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שְׁחַת עֲמָךְ ולא עמי. ויתכן דמסו"ק זה גופה לא ציוויהו השי"ת על הערב רב, אף שאם מרע"ה עשה כן בוודאי הי' צריך להיות כן, מ"מ

הקושיות

א. במדרש אמר רבי חסא אֲשֶׁר בָּאת לְחַסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו. וצ"ב הרי לא הוסיף כלום על הפסוק.

ב. עמך עמי ואלקיך אלקי. פירש רש"י שמתחלה אמרה לה תרי"ג מצות, ואח"כ שאסור לנו עבו"ז. וקשה הרי עבו"ז הרי הוא בכלל התרי"ג מצות ולמה הוסיפה זאת בפרטיות.

ג. במדרש פליאה, כששמע משה אֲנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ פתח ואמר ברוך שְׁלָא עֲשֵׂנִי גוי. וצ"ב.

ד. במדרש בשעה שאמרו ישראל נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, נִעְקָר יֵצֵר הָרָע מִלִּבָּם. וקשה דהרי התוספות הקשו למה כפה עליהם ההר כגיגית הרי כבר אמרו נעשה ונשמע, ותירצו דשם יחזרו כשיראו האש הגדולה. ולכאורה אם נעקר יצר הרע מלבם, הרי אין חשש שיחזרו בהם.

ה. במדרש (שה"ש) איתא דכשאמר הקב"ה אֲנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לָךְ נֶעֱקַר יֵצֵר הָרָע מִלִּבָּם. והוא גם כן סתירה עם מדרש פליאה הנ"ל דכבר נעקר כשאמרו נעשה ונשמע.

ו. בגמרא ובמדרש, שלא נתן הקב"ה את התורה על שאר הרים הגבוהים, משום דמחמת גאותם הם כבעל מום. ובפרשת דרכים מפרש דאף דבמק"א איתא במדרש טעם אחר, שעל כולם נעשה עבו"ז. ומפרש דשניהם הם אחד, והעיקר עבור שנעשה עליהם ע"ז. אבל עדיין תקשה דבליקוט איתא דהטעם הוא דכששמעו אֲשֶׁר הוּצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אמרו אינו עוסק אלא עם יוצאי מצרים. וא"כ זהו ודאי טעם אחר.
ז. גם יש להבין מה שאמרו "אינו עוסק אלא עם יוצאי מצרים", הרי לא באו שיתנו "להם" התורה אלא שיתנו "עליהם" התורה לישראל, ואם כן אמאי חזרו למקומם כששמעו שספקו עם "יוצאי מצרים".

ח. בזמר וְכָאֵז כֻּלָּם בְּכָרִית יָחֵד, נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע אִמְרוּ כְּאֶחָד, וּפְתָחוּ וְעָנוּ ה' אֶחָד. דקדק בישמח משה על לשון "ופתחו".

ט. אֲנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוּצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. הקשו הראשונים אמאי לא אמר "אֲשֶׁר בְּרָאתִיךָ" או "אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ".

כדי שלא יטעו אחריהם לילך בדרכיהם לא נקרא יציאתם על שם הקב"ה רק על שם משה.

והדברים ק"ו, אם המן ובאר שהע"ר היו משותפים בו אין עושין זכר לזה, עאכ"כ הבריאה כולה הרי כולם נכללים ומשותפים בו וגם כל כוחות הטומאה, ולכן בדיבור ראשון שהוא ציווי יחוד ד' הזכיר רק "אשר הוצאתיך", כי בקבלת עול מלכות שמים ונתינת התורה צריך להיות באופן שהוא מיוחד רק לישראל.

ביאור קושיא ה

ועפ"י יתפרש החרוז, נִצְּשָׁה וְנִשְׁמַע אִמְרוּ כְּאָתְךָ, וּפְתַחְתָּ וְעָנֵה ה' אֶתְךָ, דהכוונה בדמיון יחוד ד' "פֶּתַח" הַשִּׁי"ת בדיבור הראשון בענין יציאת מצרים שהוא נס שמויחדים בו רק הששים רבוא מבני"ש שאמרו כולם כאחד נעשה ונשמע, ולא הערב רב שלא אמרו נעשה ונשמע.

גם יבואר הסמיכות, משום דתכלית של הנס דיציאת מצרים היה עבור מתן תורה, וכדכתיב בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה, ולכן הסמך ענין נעשה ונשמע שהוא מתן תורה, לענין הדיבור הראשון שנזכר בו הנס דיציאת מצרים.

ביאור קושיא ג

ובזה יתפרש המדרש, כששמע משה אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ, אמר בְּרֹךְ שְׁלָא עֲשִׂי גוֹי.

דהנה הט"ז הקשה אמאי מברכין בלשון שלילה, ולא מברכין "שעשני ישראל".

אמנם י"ל דאם היו ממשכין "שעשני ישראל" עדיין יכול להיות במשמע שיש בו איזה שותפות ותערובת חלק הגוי בקרבן, ולכן מברכין "שלא עשני גוי" לשלול שאין לנו שום שותפות מדרכי הגוים שיש בהם דרכי כפירה וימנות, שכל דרך הנוטה מאמונה השלימה יש בו שמץ מינות.

והראיה לזה הוא ממשכ"כ "אשר הוצאתיך" ולא "אשר בראתיך" שצריך להיות קבלת התורה ויחוד ה' בלי שותפות זרים, ולכן א"ש דכששמע משה רבינו "אנכי ד"א אשר הוצאתיך מארץ מצרים" ולא "אשר בראתיך" מזה הבין שצ"ל "שלא עשני גוי", ולא "שעשני ישראל".

ביאור קושיא ו - ז

ועפ"י יבואר מש"כ במדרש ילקוט שכל ההרים רצו ובאו שיתן התורה עליהם, עד ששמעו שעסקו עם "יוצאי מצרים". והיינו ששמעו שהוא אומר "אֲשֶׁר הוֹצִאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" ולא "אשר בראתיך", כדי שלא יהיה נזכר במתן תורה דבר שנכללו בו גם הע"ר והטס"א, ומזה הבינו שמתן תורה צ"ל בלי תערובת שום עב"ז, ואין הם אינם ראויים לזה כיון שנעשה ע"ז על ראשיהם.

הקדמה לביאור קושיא א

ובדרך זו יבואר גם דברי ר' חסא אֲשֶׁר פָּאָת לְחֶסֶת תַּחַת כְּנָפָיו. דהנה בגמרא דרשו ע"ה פ' וַתֵּלֶךְ וַתְּבֹא, שהלכה ובאת כמה פעמים, עד שמצאה אנשים מהוגנים.

ורבינו מוכיח מזה עד היכן הדברים מגיעים, שאף שהיתה בעניות ודחקות גדול, וְהִלְכָה רק ללקוט לקט

ושכחה ופאה שהוא משל הפקר, וכל הלקיטה הוא זמן קצר מאוד, אף על פי כן היתה זוהרה שלא ללקוט בשדה ששאר הקוצרים העניים הם אנשים שאינם מהוגנים, אף שע"ז צטטרך לילך עם ההולכי נמושות ויש בזה הפסד גדול, כי צריכים לזוהר שלא לעמוד ביחד אפילו לזמן קצר עם אינם מהוגנים, וכ"ש שלא ליהנות מהם.

ביאור קושיא א - אופן א

ולזה בא הכתוב לספר בשבח רות המואביה שויתרה על הכל עד שמצאה אנשים מהוגנים, וזה בא ר' חסא לכפול "אשר באת" שמלמד שחוק מה שבאת תחילה להתגיר, הלכה ובאתה עוד כמה פעמים עד שמצאה שדה בועז, בכדי שלא לעמוד ביחד עם אנשים שאינם מהוגנים, והכל הוא כדי "לחסות תחת כנפיו" שתשאר בצל הקדושה, ועד"ז יתפרש רישא דקרא שבירך אותה בועז "שְׁלָם" ד' פְּגָלָךְ וְתָהִי מִשְׁכָּרְתְּךָ שְׁלָמָה", שהשי"ת "ישלים" לה כל ההפסד שהיה לה במה שלא ליקטה מקודם בשאר השדות.

ביאור קושיא א - אופן ב

ועוד יש לפרש בדברי ר' חסא, על דרך שמצינו שָׁנָה עָלְיוּ הַכְּתוּב לַעֲכֹב, וכמו כן כפל לומר "אֲשֶׁר בָּאת" שהיתה "רק" לְחֶסֶת תַּחַת כְּנָפָיו, ולא נשאר בה שום תערובת שמץ ע"ז כלל, ולא כהפותחים על שתי הסעיפים שנאמר עליהם אֶת ה' הָיוּ יִרְאִים וְאֶת אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים.

הקדמה לביאור קושיא ד - ה

ולבאר המדרש בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע נעקר יצה"ר מלבם.

אפ"ל ע"פ מה שפירשתי בהמדרש בפ' בחקותי, חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, אמר דוד בכל יום אני מחשב לבית פלוני אני הולך וכו' ורגלי מוליכות אותי לביהמ"ד. והקשו המפרשים איך יתכן לומר כן על דוד שבכל יום רצה לילך למקומות אחרים ולא לביהמ"ד.

וביארתי עפ"י פלוגתת הראשונים מי עדיף, אם מי שיש לו נטי' לרע, אבל הוא לוחם ומתגבר על היצה"ר, או מי שכבר אין לו נטיה לרע שאז הוא ביתר שלימות. והישמש משה הכריע דבתחילת העבודה עדיף מי שיש לו נטיה לרע, שיהי' לו "עבודה", אבל בסוף צריך להגיע לשלימות כזה שלא להיות לו נטיה לרע כלל.

והנה דוד אמר וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי, שהגיע למדינת השלימות שכבר לא הי' לו יצה"ר, אבל פְּעֻנְתָּנוֹתוֹ חשב שעדיין לא הגיע למעלת השלימות, ועל כן היה מתאוה שיוכל לעבוד את ה' עם נסיונות היצה"ר כמקדם, ולזה היה חוש לילך למקומות אחרים כדי שיהיה לו יצה"ר ויצטרך להתגבר ע"ז, אבל באמת היה במדריגה שכבר לא היה "יכול" לילך לשם ועל כן היו רגליו מוליכות אותו לביהמ"ד, וזה שסיים ואמר "ורגלי מוליכות אותי לביהמ"ד", זה היה בדרך התאוננות על שא"א לו לעבוד בעבודת היגיעה והתגבורת היצר.

ביאור קושיא ד

ומעתה יובן דכשאמרו נעשה ונשמע הרי עדיין היה "בתחילת" עבודתם, וא"כ לא היה שבח כ"כ במה

בשעת שעדיין היו גוים, אם כן אמאי אח"כ יחזור לסורם.

רק הענין הוא כי היצה"ר מניח כל האומות ומתגרה בהן בישראל, ולכן בהיותו גוי עדיין לא התגבר עליו היצה"ר כ"כ ולכן עלה בידו להתגייר, אבל לאחר שנתגייר ונעשה יהודי אז מתגבר עליו היצה"ר ביותר ולכן עלול ביותר לחזור לסורו שקשה לו ללחוץ בכח חזק נגד התגברות היצר החדש.

ולכן לאחר שאמרה שמקבלת התרי"ג מצוות, אמרה לה "אסור לך עבודה זרה" והכוונה לאל זר בגופו של אדם, והיינו שאחר שקיבלה כל התרי"ג מצוות ונכנסה בכלל ישראל או אז תצטרך ללחוץ מלחמות חדשות להגבר על היצה"ר שהוא מתגרה יותר בכני ישראל.

ביאור קושיא א - אופן ד

ועפ"י י"ל עוד בכונת דברי ר' חסא, כי מלבד מה שבאה רות בפעם הראשון להתגייר, באה גם כן בכל יום מחדש והתגברה על היצה"ר שלא לחזור לסורה כדרך שאר גרים, ולזה אמר "אשר באת" תמיד בכל יום "לחסות תחת כנפיו" שתשאר תחת כנפיו ולא תחזור לסורך ח"ו.

דברי התעוררות נעניית ההג

וזה תכלית העבוד, שצריך להיות תמיד בבחינת מוסיף והולך, וכמ"ש הַתּוֹסֵף בְּמוֹסָף אֶל תִּרְף. וכמו שפירש בישמח משה וְשֵׁשׁ תִּקְוָה לְאַתְרִיתָךְ וגו' וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוֹלָם, דיש זמנים שיש התעוררת תשובה בישראל אבל החסרון הוא "וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוֹלָם" דכשנולדים מאותן הזמנים הרי הוא כבתחילה, ולכן כשיש איהו זמן של התעוררות צריך להחזיקו ולהכניסו בלב גם לימים שאחר זה.

ביאור הכחילתא, זכור מלפניו שמור מלאחריו

ובזה יש לפרש מה שכתב במכילתא זכור מלפניו שמור מלאחריו, דזכור מלפניו הוא כפשוטו, דלפני השבת יש לזכור מחד בשבת לשבתך, ושמור מלאחריו, היינו שאותו הקדושה שקנית בשבת, תשמרנו היטב גם מלאחריו, דהיינו בימים שלאחר השבת. וי"ל עוד דלכן נאמר "שמור" דייקא בדברות האחרונות, כי בדברות ראשונות לא הוצרכו להזכיר זאת שהרי ממילא הכל הרגישו אז תטעם ונשאר גם לאחריו, משא"כ בדברות אחרונות שכבר היה לאחר חטא העגל ולא הרגישו כל כך, הוצרך להזהיר דשמור מלאחריו.

וכן בחג השבועות כשיוצאין מהיו"ט אין הפירוש שכבר עברה הזמן מתן תורתנו, אלא צריך לשמור הקדושה מלאחריו לכל השנה, וכמו שתקנו לברך בא"י "נותן" התורה לשון הוה ולא נתן התורה, שהקב"ה משפיע השפעת התורה בכל יום, רק שבשבועות נעשה התעוררות מחדש כמו שהיה בזמן מתן תורה, אבל להאיש הנלכב הדבוק בהאמת נשאר השפעה זו בכל יום.

ואפילו אם לא הרגישו התעוררות כלל, עכ"ז בפנימיות הלב יש השפעת התורה ביו"ט זו. ורק צריך "עם אויפצוארבעטן" גם אחר כך.

שנעקר יצה"ר מלבם, שאז עדיף יותר כשיש לו נטיה לטוב, ולכן ישראל בעצמם התאוו שיוחזרו להם היצה"ר ויהיה להם עבודת הגיעה, ועזר להם הקב"ה כרצונם וחזר היצה"ר. ולכן היה צורך בכפיית ההר כנגיית, וכל זה היה צורך הדבר כך שיהיה עבודתם באופן כזה.

ביאור קושיא ה

ואח"כ בשעה ששמעו מפי הקב"ה "אנכי ולא יהיה לך" שוב נעקר היצה"ר מלבם ע"י שמיעת קולו של הקב"ה. ואח"כ בשמיעת יתר הדברות מפי משה חזר היצה"ר למקומו, ונמצא דאין שום סתירה בין המדרשים.

הקדמה לביאור קושיא ב

והנה מה שנעקר היצה"ר באנכי ולא יהיה לך דייקא, י"ל משום דבאמת כן צריך להיות במצות האמונה ואיסור עבדו, דשם אסור שיהיה לאדם שום נטיה לרע אף "בהתחלת" העבודה, ולכן מצינו שאכן הצליחו חז"ל לשחוט יצרא דעבדו ולהעבירו שבזה לא רצו שיהי נסיונות. אך יצרא דמינות לא ביטלו, רק שהכניעו אותו בזה שתיקנו ברכת וְלַמְלָאכִים, ובעוה"ר עכשיו בעיקבתא דמשיחא יש נסיונות גדולים בעניני אמונה, וצריך לברוח כבורח מן הארי המסירה נפש ממש שלא יעלה במחשבתו אפילו איהו ספק בדבר הנוגע לאמונה ובכל הי"ג עקרים, וכמ"ש הרמב"ם שמי שלא מאמין בזה יצא מכלל ישראל ונטרד מעוה"ב.

ביאור קושיא ב - אופן א

ועפ"י יבואר מה שאמרה נעמי לרות אסיר לך עבודה זרה, לאחר שכבר קיבלה עליה כל התרי"ג מצוות, לפי שאיסור עבדו"ש משונה משבתו תרי"ג מצות במה שבזה צריך לסלק כל כח היצר, ושלא יהיה לו שום ספק ושום נטיה לרע.

ביאור קושיא ב - אופן ב

ועוד יל"פ ע"ד שדרשו בגמרא לא יִהְיֶה כָּךְ אֶל זֶר, איהוה אל זר שהוא בגופו של אדם זה יצה"ר שהיום אומר לך עשה כך וכך עד שאומר לך עֲבֹד עִבְדִּי, הרי שקורא ליצה"ר בכינוי עבודה זרה ואל זר, אף בתחלת הסתו בשעה שעדיין אומר "עשה כך", יען שכונתו להביאו לבסוף לידי עבדו"ש ח"ו. וזה שאמרה לך אסיר "לך" עבדו, הכוונה לאל זר שהוא בגופו של אדם, ובוה נכלל גם עניני רשות שאינם מכלל תרי"ג מצוות.

ביאור קושיא א - אופן ג

ועל פי זה יש לפרש עוד במש"ר ר' חסא "אשר באת", דהנה יצרו של אדם מתחדש בכל יום, וכמו שכתוב בחובת הלבבות שאפילו אם נצחתו מאה פעמים יארוך לך כל ימך, ולכן לא סגי לבוא בפעם אחת, רק צריך בכל יום ויום ללחוץ מחדש עם היצר, ולכן כפל ר' חסא אֲשֶׁר בָּאת "שבאה תמיד בכל יום".

ביאור קושיא ב - אופן ג

ובאופן אחר קצת קצת ליל"פ עפ"י ש"כ הרמב"ם דלכן קשים גרים לְיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא פִי רֹב חֲזוּרִים לְסוּרָם, ולכאורה קשה, הרי אם היה להם ההתעוררת להתגייר

